

AFRIKAI UTAZÁSOK ÉS VADÁSZ-KALANDOK

**ÖSSZEÁLLÍTOTTA
BERT PÁL**

**ÁTDOLGOZTA
Dr. SIMONYI JENŐ**

**BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5406-98-0 (online)
MEK-12541

TARTALOM

Afrika állatvilága.

A gorilla.

A csimpánz.

Az elefánt.

A rinocerosz.

A víziló.

A zsiráf.

Az oroszlán.

A párduc.

A krokodilus.

A kígyók.

AFRIKA ÁLLATVILÁGA.

Sehol a földkerekségén sincs annyi nagy állatfaj, mint Afrikában meg Indiában, Mivel pedig a Földközi-tenger mellékének kivételével Afrikát a legújabb korig csak gyenge fegyverzetű és gyér népesség lakta, az állatok oly korlátlanul szabadon éltek, mintha ember nem is lett volna a világon. Semmi se gátolta szaporodásukat, csak a természet, amely minden élő lényen uralkodik.

Szélteben-hosszában csordaszámra kóborolnak az elefántok, néha megszámlálhatatlan tömegekben; Livingston, a híres utazó, aki sohase túlzott, egyszer nyolcszázat látott együtt egy tócsánál, ahová inni mentek! A sűrűségekben számos rinocerosz tanyázik, bár rendesen csak magánosan; a tavak és a folyók körül él a víziló és a rettenetes krokodilus; a pusztaságokon és a ligetekben legelész a zebra, zsiráf, bivaly, valamint gazella és egyéb antilóp-fajta, melyek némelyike van akkora, mint egy ló; ott kínálja a vadásznak szép tollát a struccmadár. Mindezek bőven ellátják táplálékkal az oroszánt, az afrikai tájak urát, és a párducot, a hiénát és egyéb kisebb ragadozókat. A fákon és a szirtfokokon mindenfajta sok majom játszik és az egyenlítő tájékán a Gabun folyó körüli rengetegekben élnek kis családokban a méltóságosan lépdelő gorilla és a csimpánz, amelyek minden állat közül legjobban hasonlítanak az emberhez.

Egy francia tengerésztiszt,¹ aki sokat utazott Afrika partvidékein, következő módon írja le a nyugati tájak állatvilágát.

Azok az európaiak, akiket tisztük vagy foglalkozásuk Afrika nyugati partvidékére szólított, szokásaikat egészen megváltoztatni kénytelenek. Nincsen ott más élvezetük, mint a vadászat; az is fáradságos és veszedelmes; de éppen azért kétszeresen vonzó olyan emberekre nézve, akik szeretik a kalandokat.

Az afrikai madarak közt első helyet érdemel a strucc; csapatosan jár és könnyen megszelídíthető. Az ued-nuni és a Marokkó déli tartományaiban élő mórok lóháton vadásszák. A lovasok e célra igen drága lovakat használnak. Összeállnak társaságba és úgy vesznek és tartanak egy ilyen nemes lovat, amely, hacsak egy emberé volna és elpusztulna, tönkretenné a gazdáját. A vadászati zsákmányban olyan arányban osztoznak, amilyen arányban mindenki a ló árához járult, amely csak nemesvérű lehet.

Az afrikai lovasok csak akkor indulnak a vadászatra, amikor legtüzesebben süt a nap. Tevék mennek utánuk, amelyekre fölraják a vadászati zsákmányt, mihelyt leütötték ölmos botjukkal. Paripáikat kizárólag tevetejel, árpaliszttal és datolyával etetik a vadászat idején.

A nagy tűzok a móroktól látogatott pusztaságokon közönséges, a kis tűzok pedig ellátogat egészen Gorée szomszédságáig. Lóháton is, kutyával is vadásszák emezt. Nem sokkal nagyobb a közönséges fécánál; hosszú lába, rövid farka, és jól kifejlődött szárnya van; szárnyán fölül rózsaszínű a tollazata. Ha háromszor-négyszer leereszkedik, már fáradt, mert nehézkesen röpköd; lelövik lóhátról.

Az afrikai pusztaságokon számos antilópnő legelész, kivált oly helyeken, ahol vizet is találnak. A víz mellett kell rájuk lesni reggel és este. Csak lesen lehet közülük zsákmányt ejteni, mert amikor nyílt pusztaságon vannak, öreg hímek ügyelnek rájuk; azoknak pedig éles szemük van és kitűnő hallásuk, és ha jelt adnak, hogy itt az ellenség, akkor hihetetlen gyorsasággal menekül a nyáj. Az oroszán nyomon kíséri őket; többnyire antilópokból él. De nem veti meg a gyöngytyúkpecsenyét se. A gyöngytyúk is ritkán repül; amerre jár, egész sikátort

¹ De Langle Fleuriot: *Cirkálások Afrika partján*.

tör a magas fűben; az oroszlán, ha ilyen csapást talál, utánuk sompolyog és egy csapással egész rakást üt le közülük.

A folyón állomásozó gőzösök egyikének kapitánya szenvedélyes gyöngytyúkvadász volt. Ez a madár rendesen igen vad és nagyon gyorsan menekül, ritkán lehet megközelíteni. Egyszer egy csapat főtömegét elérte és lelőtt két szépet, amikor éppen fölszállófélben voltak. Föl akarta szedni a zsákmányt, hát csak nyúlik elő két nagy fakóvörös láb abból a bokorból, amely elé a gyöngytyúkok estek és elvette őket engedelem nélkül. Mondanom se kell, hogy a vadász nem próbált ellenállni a puszták királyának. Szépen meghátrálva, kúpos golyóval töltötte meg a puskáját. Az oroszlán nem ment utána; nyilván meg volt elégedve szíves szolgálatával.

Az oroszlán rendesen magánosan jár és nem veszedelmes, ha meg nem támadják. Nekem beszélték, hogy a márabu, egy nagy afrikai daru, amelynek farktolla gyakran ékesíti a mi hölgyeink kalapját, olyan vizek mellett szokott tartózkodni, amelyekhez oroszlánok járnak, hogy azok ételmaradékából lakmározhasson; mert az oroszlán csak eleven állatot eszik.

A Szenegál körüli rónaságokon élő onka nem veszedelmes; a párduc is kerüli az embert. Többször lőttem párducra és nem szállt velem szembe soha.

A sakál az oroszlánt kíséri, de néha előtte is jár útmutató gyanánt. Este kibujik barlangjából és oly keservesen visít, mint egy kis gyerek. A sárga farkas valamivel nagyobb a sakálnál. A hiéna az emberre nem veszedelmes. Nappal ritkán látható. Leginkább vonzza a rothadó dög bűze és a temetők környéke. A sírokat meg kell rakni tövissel és kövekkel, hogy a holtak tetemeit ne háborgassa a falánk állat.

A kis ragadozók közül Afrikában még cibetet is találni, amely nem nagyobb egy közepszerű kutyanál. Van egy pézsmával telt mirigye, ez illatszerért üldözik leginkább. A hátagerincén éppen olyan sörénye van, mint a hiénának.

A vízi vadászat minden évszakban igen vonzó. Télen nem oly fáradságos, mint a száraz évszakban; akkor előnti az ár a síkot és a vadak összegyűlnek az ármentes területeken és itt gyakran nagyon szűk területen lehet együtt látni az oroszlánt a vaddisznóval és más négylábúakkal.

A Szenegál vizét veszedelmessé teszi a krokodilus; a kerek golyó nem sebzi meg, de a kúpos golyó könnyen áttöri a páncélját.² Húsától az európaiak undorodnak erős pézsmaszaga miatt, a négerek meg valóságos csemegének tartják. A négereket gyakran elrabolják ezek a kételtűek. Sok asszony merészen megmenti a gyermekét és feláldozza néha valamelyik tagját. A néphit azt tartja, hogy aki ujját a krokodilus szemébe böki, az el bírja tőle venni zsákmányát. A folyón átkelő nyájából ritkán rabolnak; de ha egy szarvasmarha magánosan megy a vízhez, azt megkapják és a fenékre vonják.

A pöl³ pásztorok ügyessége közmondásos. Bámulatos módon tudnak bánni nyájaikkal. Ha emberek vagy ragadozók támadásától féltik, összehívják vagy szétriasztják őket egy kiáltással, amelynek mindig pontosan engedelmeskednek.

A folyam belső vidékéről való nyájak Nidium vagy Száldé mellett kelnek át a vízen Morfil szigetére; a négerek úszva kísérik őket és sokszor szarvuknál fogva kell nekik a tinókat vagy tulkokat visszavezetni abba az irányba, amelybe a nyájat terelni akarják.

A víziló közönséges a Szenegálban. Lábuk nyomát minden mocsárban föl lehet lelteni, amely a Szenegállal összeköttetésben van. Lesből kell a vízilókat is lötni.

² *Páncél*nak nevezik a teknősbékák és krokodilusok vastag, kemény bőrét.

³ *Pöl* egy néptörzs a Szenegal folyó mellékén.

Az elefánt ritka ezen a partvidéken és csak akkor ereszkedik alá a folyó felé, ha kiüldözik a Szenegál és Gambia felső vidékéről azokból a nagy erdőségekből, amelyekben rendszeren tartózkodik. Azonban lőnek néha Dágánúnál is, sőt már Szornál is láttak elefántot, a folyó torkolatánál. A négerek nagyon félnek tőle, mert elpusztítja a vetéseiket és ha jeleznek egyet, egész helységek népe üldözőbe veszi; a dsoloffok híresek arról, hogy szenvedélyes és kitűnő elefántvadászok.

Ősz végén kezdenek a majmok sürgölődni a Szenegál folyó mellékén és Cayor területén; a torkolatvidéki majmok kicsinyek és igen csúnyák. Egy szürke, hosszúfarkú majom (guenon) jó erős. Egy vörös majom, amelynek a fülét fekete szőr fedi, kisebb. Pompás nézni őket a Szenegál partján, hogy ugrálnak egyik fáról a másikra. Ha egy kölykes guenont megölnek, a kölyke el nem hagyja. A galami nagy majmok nem hagyják el a felső Szenegál magasabb tájait, ahol azzal vádolják őket, hogy gyakran megtizedelik a négerek ültetvényeit. Három vagy négy különböző babuin van; jellemző rájuk nézve, hogy farkuk nincs, faruk csupasz és olyan orruk van, mint a kutyának; okosak és gyorsan szelídülnek; de néha mérgesek, harapnak és ügyesen dobálnak nagy kövekkel. Minden majmot úgy fognak, hogy csalétket tesznek ki egy tökkobakban; azok bedugják érte a kezüket és nem bírják többé kihúzni.

Míg Gorée révében voltunk, néha heten-nyolcan összeálltunk és hajtóvadászatot tartottunk Dakar síkján. Az útmutatók és a teherhordók, akik hajtókul szolgáltak, mindig vártak már bennünket a parton és indultunk befelé a sötétségben, amelyet gyakran még a köd is növelt. Az útmutató természetesen előljárt, közülünk az egyik előőrs volt, aki után libamenetben ment a többi tiszt.

A kezdő vadászok néha tévedésbe esnek. 1832-ben Gorée-ban voltam a *Hermione* naszádon. Négy órakor hajnalban egy csónakon partra szálltunk. Az útmutató megállt és azt mondja gisna dsoloff nyelven: »Tessék odanézni.« Egy nagy bozontos fej mutatkozott az egyik kis tüskesövény felett, amellyel a négerek a vetéseiket szokták bekeríteni. Jelt adtam, hogy szembeszállunk; felhúztuk a kakast. Reggel és este mindig öntött golyóra töltöttük a puskánk egyik csövét. Mikor megakartam támadni a vadat, nem menekült, de nem is ugrott nekem. Akkor ismertem meg, hogy a saint-louisi futár tevéje, amely békésen pihent három napi fáradalmaira.

Hajnali sétáinkon gyakran találkoztunk négerekkel; a járt ösvényeken hosszú sorokban jelentek meg fehér vagy kék leplükben; mindig hűvössel mennek a szántóföldre vagy egy helységből a másikba ügyeiket végezni. Járásuk méltóságos és nesztelen; vagy éleshegyű aszagáj⁴ vagy kis fecskefark-pengéjű kapa van a kezükben. Napfelkeltekor keletnek fordulva, letérdelnek és hajlongnak, hogy homlokukkal szinte a földet érik.

A vadászatot napfelkeltekor szokás kezdeni és tíz órára be kell fejezni; az európai ember napszúrást kap, ha idejében nem vonul fedél alá.

Ezerféle hang üti meg Afrikában a vadász fülét. Még hallatszik távolról az oroszlán elhaló ordítása és már bögni kezd a sok nyáj; azt lehetne hinni, hogy az emberek megszelídítették a pusztaság állatait. A fogoly a tyúkokra emlékeztet és lebocsátott szárnnyal fut. A fürj pity-palattyol. A kakuk veszett lármát üt. Fűlsiketítően rikolt a gyöngytyúk. Az orrszarvú madár inaszakadtából menekül. Ez a madár akkora, mint egy pulyka; szép piros, húsos taraja van, mint a tyúknak, hosszú csőrén pedig egy nyúlványa, mely elfedi orrlyukait. Ettől oly erős a hangja, mint egy vadászskürté. A kis szürke fácán és a hosszúcsőrű tukán kodácsol a lomb közt; a nagy sarkantyus fogoly is az ágra száll, ha fölriasztja a kutya. Fejük fölött is számos tarka madár röpköd. Az özvegy, melynek két fehér farktolla van, a villásfarkú gyurgyalag, a

⁴ Ászágájnak nevezik a négerek hajítódárdáit.

rigó, a vöröscsőrű veréb, a ragyogó színű kis bengáli pintyőke mindennap ellepik a kölesvetéseket; a berber gerlice is hallatja turbékolását.

Innen-onnan egy elkésett nyúl ugrik elő, hogy gyakran megtelik velük a vadásztáska, amelyet a hajtó cipel. A virágok színes bokrétaí fölött lebeg és bogarat keres bennük a *suimanga*, az afrikai kolibri...

Azonban a ragyogó látvány közepett néha veszedelembe juthat a szemlélő. Néha bizony még fegyverrel is veszedelmes ezek közé az állatok közé kerülni, mert nem sokat törődnek a *teremtés urával*. Kivált éjjel könnyen eshetik baj. Akkor a nagy ragadozók, amelyek a nappali hőségben alszanak, fölkelnek és szétnéznek a környéken; ha embert találnak, éppen olyan szívesen megeszik, mint az antilópot.

Tessék elolvasni ez elbeszélést, mely a felső Nilus mellékéről egy késő esti sétát ír le.⁵

Gyönyörű helyen voltam; elbájoló, sajátságos tájon. A magas fű egész a fák lombjáig emelkedett, ami az egész vidéket rendkívül barátságossá tette; itt-ott változatos alakú apró és nagy kórók nyújtogatták gyenge leveleiket; mások finom és sűrű pehellyel fedett bokrétaikat csinos füzérekben emelték. Sétára csábítóan kígyózott előttem a folyó partjának homokos szegélye, amely út gyanánt húzódott a víz és a mező között. A nyugodt vízszínen végigtüköröződött a szelíd part és mind a kettő kanyarogva vonult a távolság ködéig.

Fölfelé menve a folyam egyik ága mentén, észrevettem, hogy néhol száraz az ágya; így átmehettem a szigetre, ahol közelebb érhettem a folyam főágát, amelyen dereglyéinknek jönni kellett. A szigetet erdő borította, amelyet jó széles mező és sásrét szegélyezett. Megpróbáltam oda behatolni, bár mindjárt beláttam, hogy ez megint olyan fárasztó lesz, mint az iménti útam volt. Még bajosabb volt; mert nemcsak hogy a fű éppen olyan sűrű volt, hanem még csapást sem találtam, amilyent a vadállatok szoktak törni; bár keskeny volt a sás és fűszegély, mégis le kellett mondanom az áthatolásról. Körülbelül két kilométerrel tovább mentem a homokon a hajókat várni. Igen lassan haladtak előre; még csak az elsőt lehetett látni, de az is igen messze volt. Leültem a parton egy nagyfa alá, amelyet egy majomcsapat engedett át.

Mikor csendesen letelepedtem, hamar visszajöttek és megbarátkoztunk egymással. Amint látták, hogy ártatlan ember vagyok és a kezem üres, igen közel jöttek hozzám, némelyik két-három lépésnyire; egyáltalán nem féltek. Két nap óta annyit lőttem, hogy elfogyott a magammal hozott töltés; a homokon mellettem heverő puska csak egy haszontalan füttykössé vált. Bántatlanul lehetek körülöttem a majmok, mintha egy fegyvertelen bennszülött lettem volna. Leültek, hogy kényelmesen nézhessenek és mindenféleképp fitorították az arcukat, ahogy szokásuk. Veszekedtek egymással és a fogukat csikorgatták; úgy láttam, hogy szabadságukban se viselik magukat másképp, mint a fogságban. Az egyik, amely közel volt puskám csövének végéhez, kétszer-háromszor rátette a kezét, mintha meg akarta volna tudni, hogy mi lehet az a két érc-cső; végre oly merész lett, hogy a szíját is megfogta és mivel megtetszett neki, el akarta vinni, de kisiklott kezéből, mert a puskához volt erősítve, a puska pedig nem volt könnyű. Néhány a fogát vicsorította rám, mire kövel dobtam közéjük. No milyen láрма kerekedett erre körülöttem! Néhány elszaladt, mások a fölöttem levő fakoronára menekültek fülszagató ordítással; azok közül, amelyek közelében a kő leesett, az egyik fejem fölé mászott ártatlan bosszút állni; teljes erejéből rázni kezdte az ágot, hogy rám essék a száraz forgács, amely letörött nagy erőlködésétől. Egy másik holmi disznóságra vetemedett, de kikerültem szennyét. Ez után a kis háború után megint visszajöttek, de tisztességes távolságban maradtak.

⁵ Tremaux: *Utazás Keleti-Szudánban*.

Ez állatok játéka jó sokáig mulattatott; nagyon is sokáig, mert egyszerre a ragadozók ordítása figyelmeztetett, hogy terjed az esti árnyék. Egy sakál volt az első, amelynek gyászos és vontatott kiáltását az erdő visszhangozta: *úáú, úáú, úáú*; mások feleltek nemsokára különböző irányból, azután csend lett körülöttem. Amíg hallgatnak, keresik egymást. Megint minden oldalról hangzott kiáltásuk, azután megint hallgattak, míg együtt nem voltak. Ha már együtt vannak, hallgatnak, hacsak valamelyikük el nem téved vagy hátra nem marad. Azután többfelől az erdőből más kiáltások, más ordítások hangzottak, amelyek gazdáját nem tudtam kitalálni; a hiéna is beleszólt a furcsa hangversenybe rövid, erős kiáltásával. Fölkerekedett tanyájáról minden ragadozó állat.

A kiáltás és ordítás mind sűrűbbé lett, az éj beállt, határoznom kellett, mitevő legyek. Nem habozhattam, mert nem tehettem egyebet, mint hogy visszamenjek a folyam ága mentén odáig, ahol száraz lábbal átkelhetek és áttörtessek a szigeten, hogy a hajók közelébe juthassak. Arra nem gondolhattam, hogy magányosan lefeküdjek a parton; mind a ragadozó odamegy inni és zsákmányt keresni. Vállamra vettem a puskámat és nagyon sajnáltam, hogy nem vehettem hasznát; legalább zajt üthettem volna vele szükség esetén, eltávolíthattam volna a veszedelmet vagy jelezhettem volna a hajók legénységének, hogy hol vagyok.

Alig voltam néhány száz lépésnyire, már hiénaordítást hallottam az erdőből, csakhamar megszólalt a sakál is; szememet a sötétségbe szögezve, folyvást lehető legcsendesebben mentem előre. Egyszerre csak előttem az erdő sűrűségét egy rettenetes sóhajtás reszketteti meg oly hatalmas tüdőből, mint egy hámor fujtatója. Megálltam. Mi volt ez? Mely lény bír akkorát sóhajtani; akkorát, hogy minden élő lény erejében megalszik a vér?... Nem láttam előttem semmit. Mégis e borzasztó, hatalmas hörgésre elhallgatott minden ordítás, minden vonítás, melyet innen-onnan az erdőből hallottam; mintha megrémült volna a természet... Mégis mennem kellett; egészen a folyó mellett mentem, mintha az valamely menedékhely lett volna; vigyáztam folyvást. Egyszerre megint az előbbihez hasonló sóhajtás hallatszott; nem volt sem erősebb, sem gyengébb az elsőnél. Mindjárt azután rémítő ordítás reszkettette meg előttem a mélységes erdőt; úgy tetszett nekem, hogy éppen onnan jön a hang, ahol a folyam ágán át kellett mennem, vagy talán még közelebből.

Nem kételkedhettem, hogy az oroszlán, az erdő rettenetes ura áll utamban; az első ordítást több is követte, azután csendes volt minden.

Némi szünet után megint kezdett a többi vad is távolról ordítani és nemsokára megint egész közlőrl hallottam hangjukat. Mindenáron el kellett jutnom a hajókhoz; kissé bátorított az, hogy szükség esetén a folyamba vethetem magam és úgy menekülhetek; megtámadtatás esetére ez volt az egyetlen reménységem, de gyenge reménység volt, mert hiszen minden vad jobban úszik az embernél. Lehet, hogy messze vagyok megtámadóimtól és így győzhetek; de az is lehet, hogy váratlan ugrással érnek el. Így nem nagyon kecsegtető esetekre voltam készen.

Olyan helyre értem, ahol a folyó meztelen partja megszakadt; egész a vízíg ért az erdő, a bokrok és a fák a meredek part aljáig bocsátották előrenyuló ágait; el kellett hagynom a partot, egyetlen reményemet. Haboztam, de mikor a hátam mögött megszólalt a hiéna, hamar elhatároztam magam: nekimentem a sűrűségnek. Harapni lehetett itt a sötétséget; csak a folyam felől derengett élém némi világosság a fák között. Zúgott körülöttem az egész természet, ki-nyújtott kézzel haladtam előre, hogy belé ne ütközzem az ezernyi akadályba. Néha megálltam hallgatódzni, azután megint haladtam tapogatódzva.

Egyszerre csak erős ordítás hangzott előttem és nagy mozgás keletkezett az erdőben. Önkénytelenül egy fatörzshöz támaszkodtam. Mégis mintha a dulakodás eltávozott és csökkent volna; nyilván néhány ártalmatlan állat volt, amely fölriadt és menekült. De csakhamar észrevettem, hogy az oroszlán nem távozott; megint utamban volt, néha-néha hallottam ordítását. Mégis előrehaladtam, míg megint a Nilus partjához nem értem.

Már hallottam a hatalmas állat hangját Algírban, de még sohasem tetszett ily rettenetesnek. Tüdejét meg se erőlteti az a mély hangja, amely betölti az egész levegőt, megreszketeti az egész környéket és messziről is úgy hangzik, mintha mellettünk volna.

Mikor az ordítás megszűnt, még vártam abban a reményben, hogy az oroszlánok elvonulnak utamból; lehúztam a csizmám, hogy csendesebben járhasak; így értem el a folyam ágának végéhez. Mikor eszembe jutott, hogy a víz tán nem elég mély engem megvédeni ellenségeim ellen, megálltam egy rövid pillanatra. Mégis elhatároztam, hogy átmegyek a folyamágon; csendesen beleereszkedtem, hogy meg ne loccsanjon a víz és szerencsésen elértem a félsziget partját.

Egy pillanatig hallgatóztam, de semmit se hallottam, újra nekibátorodtam; pedig még sohasem voltam oly közel a veszedelemhez. Az utolsó derengő világosságban észrevettem a hosszú vitorlarúdnak az égre rajzolódó végét és így megtudtam, hogy a hajó előttem horgonyoz a félsziget túlsó partján. Tehát nagyon közel voltam már célomhoz; de hogy odajussak, az erdő sarkát kellett megkerülnöm. Kissé bántott ugyan ennek a baloldali bozótnak a sötétsége, de megnyugtató a nagy csendesség; csak a balpart felől hallottam sok állat zaját, amelynek baljóslatú hangjától újra visszhangzott az erdő. A vállamra vettem puskámat és egyenest a hajónak tartottam.

Azonban alig léptem néhányat a homokon, fölugrott előttem egy állat, amelyet alig láthattam és hanyatt-homlok rohant a sűrűségbe; ugyanabban a pillanatban azon a helyen ijesztő sóhajtással és hörgéssel vegyes rettenetes két ordítás hangzott. Olyan erős, olyan hatalmas volt a hang, mintha csak egészen a fülemnél szólalt volna meg. Az izgalomtól szinte gyökeret vert a lábam; szememet hiába meresztettem a sötétbe. De az ágak ropogásából, a lombzat rázkódásából és zúgó töredezéséből, a heves és hatalmas mozgolódás zajából következtethettem, milyen rettenetes dolog történik előttem. A hangzavarba egy leírhatatlan, tompa és rémítő morgás vegyült.

De csakhamar magamhoz térve, meghátráltam csendesen a part felé, ahonnan jöttem. Az az ismeretlen állat, amelyet felriasztottam, nyilván az oroszlánok körmei közé került, amelyek lesben várták, amikor az erdőbe rohant. Kis híja volt, hogy én nem jártam úgy, mint ez a szegény állat, amely még egyet ordítani sem ért rá.

Mihelyt elértem a partot, tolvaj módjára siettem fölfelé a víz mentén és szerencsésen megkerültem a sziget homokos fokát. Folyton hallottam az oroszlánok küzdelmét és ordítását; néha hallgatództam, hogy nincs-e nyomomban az egyik. Igen hosszúnak tetszett az út, de végre mégis csak elértem a hajóhoz; a deszkapadló, amely a száraz földdel szokta összekötni, be volt vonva. A világos égen láttam a földéleten álló legénység sötét alakjait; láttam, hogy milyen aggodalommal hallgatództak, mert tudták, hogy éppen arról a tájról kell jönnöm, ahonnan az ordítás hallatszott. A reisz⁶ nem is akart itt horgonyt vetni; csak akkor állt meg, mikor meggyőződött, hogy bejuthatok a szigetre és elérhetem a hajót. Különb az ordításokból és a hallott zajból nyilvánvaló volt, hogy az oroszlánok zsákmányra tettek szert és szét is tépték. A hajó legénysége nem kételkedhetett ezen, mert ismerte ez állatok szokásait és tudta, hogyan morog, amikor körmei közt a zsákmány; fel is kiáltottak mindnyájan, amikor egyszerre megszólaltam, hogy jöjjenek értem; egy néger legény válla szolgált hídul. Elhalmoztak szerencsekívánatokkal és örültek, hogy Allah megőrizett: »Allah kérim! Insallah!«⁷ mondták a hajón levő mozlimok.

⁶ Reisz némely török tisztviselő címe, kivált a hajósoké.

⁷ Allah kérim! Insallah! arab üdvözlés.

A gorilla.

Az afrikai állatok közül kétségtelenül legérdekesebbek azok a nagy és okos majmok, amelyek vannak akkorák, mint az ember vagy még nagyobbak is, és a mi fajunkhoz sok tekintetben hasonlítanak.

A gorilla a nagyobbik közülük; láttak már két méternyi magasat: hatalmas termet ez, kivált ha tekintetbe vesszük azt, hogy nem bírják a lábukat egyenesen kinyújtani. Azért nem tudnak olyan egyenesen járni mint mi, hanem mindig előre hajolnak és a földre támaszkodnak a kezükkel vagy egy bottal.

Kis családokban élnek. A négerek azzal vádolják őket, - persze ok nélkül - hogy tőlük származik minden baj, ami embert és állatot érhet. Azok az európaiak is, akik először látták ezt a rettenetes állatot, túlozva beszéltek róla.

Csak nyugati Afrika forróövi erdeiben él. Du Chaillu a legnevezetesebb azok közül az utazók közül, akik megfigyelték. Ő igen sokszor találkozott a gorillával. A következő leírások tőle valók.

Gyakran igen békések és a találkozásból semmi baj sem származik. De aki megtámadja a rendkívül erős állatot, annak rettentő ellenséggel gyűlik meg a baja.

Mikor a kerítés mellett sétálva a bánán-sor⁸ felé fordultam, írja Du Chaillu, olyan ropogást hallottam onnan, mintha ágakat tördelnének. Gyorsan elbujtam egy bokor mögé és nagy öröömre egy nőstény gorillát láttam előjönni és még csak jól meg se nézhettem, már egy másik és egy harmadik jött elő a sűrűségből; végre négy gorilla volt előttem.

A legnagyobb bánánokat tördelgették. Az egyik nősténynek kölyke is volt. Pompás alkalom volt ez meglesni a vad csapat viselkedését. A testük szőrös, a faruk kidomborodó és a tekintetük csúf. E különös teremtések oly rettenetes módon hasonlítanak az emberhez, mint valamely beteg agynak lázalomképei. Úgy törték le a bánánt, hogy előbb a lábukkal erősen átfogták a tövét, azután hevesen megrázták hatalmas karjukkal. Nem volt nekik nehéz munka, mert igen puha a bánán szárának a szövete⁹. Azután kikeresték a sarjadzó középső részt, a levelek tövénél kiszopták a levét és elnyelték nagy falánkan. Látszott, hogy ízlik nekik; a nagy élvezettől csakúgy csemcsegték, amíg ették. A letörött bánánok közül néhányon nem látszott a foguk nyoma. Néha szünetet tartottak és körültekintettek; egyszer vagy kétszer már kereket akartak oldani, de megint csak megnyugodtak és folytatták a lakomát. Lassanként közeledtek az erdő széléhez és eltűntek a sűrűségben. Annyira el voltam foglalva a megfigyelésükkel, hogy elszalasztottam az alkalmat, valamelyikre lőni, mielőtt eltűntek.

.....

Amikor így gondolatokba merülve mentem nem messze csapatom előtt, hirtelen a fák heves rázásának és ágak tördelésének zaja ütötte meg fületem. Azt hittem, egy csapat kis majom tördeli a vad gyümölcsöt és azért nem nagy érdeklődéssel tekintettem föl a lomb fölé; de mennyire meg voltam lepve, amikor a nagy fán egy egész rakás gorillát láttam meg! Csak egy vándorbot volt a kezemben és a váratlan látvány annyira meglepett, hogy meg se moccantam. A gorillák észrevettek, hanyatt-homlok leereszkedtek a fáról, hogy a vékony ágak meghajlottak terhük alatt és négykézláb elszaladtak. Egy öreg hím, nyilván a vezérük, nem jött ki a sodrából; megállt és jól megnézett a lombnyíláson át. Tisztán láttam fekete arcát, vad szemét

⁸ Bánán egy nagylevelű forróövi növény, amelynek gyümölcsével sok ember táplálkozik.

⁹ Szövetnek nevezik a tudósok a növények és állatok testének egyes részeit, például a hánccsot, a húst, mert olyan finom szerkezetű, mint a szövet.

és ráncos, kiálló szemöldökét; haragos, fenyegető tekintettel nézett rám. Már vissza akartam fordulni kíséretemhez, mert nem volt nálam fegyver; de éppen jöttek nagy zajjal és elhárították a veszedelmet. A borzas szörnyeteg egyet rikkantott, az indák fonadéka közt leugrott a fáról és eltűnt a bozótban társai után.

Azonban gyakran a gorilla, kivált a hím, egyenesen nekimegy az embernek. Akkor csak jó fegyverrel és nagy hidegvérrel lehet lelőni.

Gambo és én megint gorillára vadásztunk egy hétig. A bennszülöttek azt mondták, hogy tíz mérföldnyire keletre az erdőben több ízben láttak egy hatalmasat. Éppen ilyen kellett volna nekem gyűjteményem kiegészítésére. Elhatároztam, hogy fölkeresem. Végre június 10-én szerencsésen ráakadtunk. Mikor már néhány órája vadásztunk, friss nyomra akadtunk, amelyet egy igen nagy gorillának ítéltam. Óvatosan követtük a nyomot, míg végre a sűrűségben egy sötét árokban megtaláltuk, amit kerestünk. Két gorilla volt, egy hím és egy nőstény. A sűrű bozót árnyéka miatt előbb láttak meg bennünket, mint mi azokat. A nőstény egyet rikkantott és mielőtt rálöhetünk volna, eltűnt a fák közt; alig hogy megláthattuk. De a hím, amelyet éppen kerestem, nem sietett menekülni. Lassan fölemelkedett, szemébe nézett nyugalma háborítóinak és dühösen ordított. Csak egy vadász volt velünk és egy fiú, Ashira, aki a tartalék puskát vitte. A gyermek lekuporodott mögöttünk; mi meg egymás mellett állva vártuk a szörnyeteg rohamát. Rettenetes kinézésű volt az árok félhomályában csúf tekintete és a dühtől összeráncolt szatir-arca¹⁰ komor és baljóslatú tűzben égő szemeivel.

Fájának szokása szerint akadozó szökésekkel jött felénk és néhányszor megállva, öklével verte a hatalmas mellét, amely mélyen és tompán hangzott, mint egy nagy ládára feszített ökörbőr. Azután megint ordított, hogy csak úgy harsogott bele az erdő; hangja rövid ugatás és mennydörgő morgás volt.

Három hosszú percre meg se moccantunk és készen tartva a puskát, vártuk, hogy közelebb jöjjön. A néhány pillanat alatt eszembe jutott nemrég meghalt szegény vadászom. Képzelfettem helyzetének borzalmát, amikor a gorilla így nekiment, amikor fegyverét elsütötte és látta jönni engesztelhetetlen ellenfelét, amely nem egy ugrással kapja meg áldozatát, mint a párduc, hanem kimért léptekkel közeledik hozzá, oly biztosan, mint a bosszú, oly kikerülhetetlenül, mint a végzet.

Tőlünk nyolc lépésnyire megállt a szörnyeteg, utoljára; fölemelte fejét, megint ordított és verte a mellét. Abban a pillanatban lőttünk, amikor újra megindult; megrendült, arcával a földre bukott, csaknem lábunk előtt, holtan.

Mindjárt láttam, hogy olyan gorilla, amilyent akartam. Egész gyűjteményemben a legöregebb, hozzá hasonló nagyságút még sohasem láttam. Gambo fiatal ember, de öreg vadász; ő se látott sokat különbet. Hüvelykujjától mérve csaknem két méter volt. A mellkasa 160 centiméter kerületű volt. A karja rettentő fegyver, egy csapással fölhasítja az ember hasát és szétzúzhatja a tagjait, olyan ereje van izmainak. Képzelfettem, milyent üt az a kéz, amely ilyen izomzatú karhoz tartozik.

Az az eset, amelyről Du Chaillu az előbbi elbeszélésben megemlékezik, igen szomorú.

¹⁰ Szatir egy kecskelábú félisten, amely az erdőségben lakott.

Egy komor völgybe fordultunk, amelyben Gambo állítása szerint biztosan találunk gorillát; mert ez az állat a legsötétebb és legsűrűbb erdőkben lakik; a ritkás széleken csak akkor látható, ha bánánt, cukornádat vagy ananászt¹¹ keres.

Kis csapatunk szokás szerint különböző irányba oszlott az erdőben; Gambo velem maradt; egyik merész társunk egészen egyedül ment arra, amerre remélte, hogy a gorillát találja; a többi három megint másfelé ment. Körülbelül egy órával azután, hogy eloszoltunk, Gambo és én tőlünk nem messze egymásután két puskalövést hallottunk. Mikor a lövés felé indultunk abban a reményben, hogy egy megölt gorillát találunk, egyszerre csak úgy hangzott az erdő rettentő ordításoktól. Gambo elkomorodva megragadta karomat és rossz előérzettől üzetve sietni kezdtünk. Nem kellett messzire mennünk, hamar megláttuk, hogy balsejtelmünk nem csalt meg. Szegény társunk, aki egyedül ment előre, vértócsában hevert a földön. Belei kilógtak rettenetes módon fölszakított hasából. Mellette volt fegyvere; a puskatus szét volt zúzva, a csövén pedig, amely meg volt görbítve és belapítva, meglátszott a gorilla fogainak a nyoma.

Fölemeltük testét és ahogy lehetett, bekötöztem sebeit a ruhámból hasított szövetdarabokkal. Még élt. Mikor egy kis pálinkát töltöttem a szájába, magához tért és beszélni kezdett, bár nagyon nehezeire esett. Elmondta, hogy hirtelen került szembe egy gonosz arcú nagy hím gorillával, amely éppenséggel nem ijedt meg tőle. Ő pedig elhibázta a lövést, mert igen sötét volt az erdő. Mégis azt állította, hogy jól célzott és csak tíz lépésről lőtt; de a golyó a gorillának csak az oldalát sebezte meg; elkezdte a mellét verni és dühösen nekiment az ellenfelének.

Menekülni lehetetlen volt. Míg pár lépést tenne az ember, elérné ebben a sűrűségben. Ott maradt és újra megtöltötte a puskáját, amilyen gyorsan csak bírta; de amely pillanatban föl-emelte, a gorilla kiütötte a kezéből és akkor sült el, mikor leesett. Ugyanabban a pillanatban a gorilla egy rémítő ordítást és hatalmas karjának egy ütésével fölszakította a hasát és kirántotta a belét. Míg ő vértől borítva elesett, a szörnyeteg megkapta a puskát; a szegény vadász azt hitte, hogy azzal akarja agyonütni, de a gorilla e fegyvert tán második ellenségének nézte és megalapította hatalmas állkapcsai közt.

Mikor mi a küzdelem színhelyére értünk, a gorilla már nem volt ott. Szokása ez állatnak, hogy ha megtámadják, egyet-kettőt üt s azután az erdőbe vonul, ott hagyva dühének áldozatát.

A gorilla gonosz és féktelen természete már egész fiatal korában is kitűnik.

Május 4-én olyan öröm ért, amilyen régen nem. Néhány vadászom egy fiatal gorillát hozott *elevenen*. Leírhatatlan izgatottság fogott el, amikor megláttam a kis állatot, amely folyton védekezett, míg a faluba vonszolták. E pillanat megjutalmazta minden fáradságomat és szenvedésemet, amely Afrikában ért.

Két vagy három éves kis teremtes volt ez, de már 80 centiméternyi volt, és olyan vad és féktelen, mintha már felnőtt volna.

Vadászaim elbeszélése szerint, amikor öten az erdőn át csendesén egy parti falu felé mentek, egy rikkantást hallottak, amelyben rögtön egy anyát hívogató fiatal gorilla hangjára ismertek. Különben az erdőben minden csendes volt; elhatározták, hogy oda mennek, ahonnan másodszor is hallatszott a kiáltás. Kezükben a puskával csendesén behatoltak a sűrű bozótba, ahol a kis gorillának lenni kellett; némely jelből következtették, hogy az anyja nem lehet messze, sőt a hímnek is a környéken kellett lennie; ez lett volna a legveszedelmesebb. A derék legények

¹¹ Ananász kitűnő déli gyümölcsfajta, amelyet nálunk üvegházakban termesztnek.

mégis habozás nélkül kockára tettek mindent, hogy a majomkölyket, hacsak lehet, elevenen megkerítsék, mert jól tudták, hogy milyen örömet okozna nekem ez a fogás.

Félrehajtották a bokrokat és csendesen, mint a halál, lélekzetüket visszafojtva, lopózkodtak előre. Csakhamar olyan jelenetet láttak, amely még négereknek sem mindennapi. Ott ült a kis gorilla és holmi gabonafélét evett, amely még alig látszott ki a földből; az anyja is azt evett, tőle néhány lépésnyire. Elhatározták, hogy lelövik; ideje is volt, mert az anyja észrevette őket, mihelyt fölemelték a puskát; löniök kellett késedelem nélkül. Szerencsére halálosan találták.

Elesett. A kis gorilla a puskadörgésre anyjának rohant, rávetette magát, a mellére hajtotta fejét és egész testét átölelte. Vadászaim riadallal rohantak elő; lármájuktól a kis gorilla magához tért és anyja tetemét ott hagyva, egy fához futott és gyorsan fölmászott egész a csúcsáig; ott leült és veszettül ordítani kezdett.

Embereim nem könnyen foghatták meg; nem akartak utána mászni, mert féltek a harapástól, de löni se akartak. Végre elszánták magukat, hogy levágják a fát és ha leesik a kis szörnyeteg, a fejére vetik egyikük lepedőjét és megfogják, amíg nem láthat. Noha ilyen óvatosak voltak, mégis az egyiknek jól megharapta a kezét, egy másiknak felhasította a combját.

Bár vézna termetű és egész fiatal volt a kis gorilla, mégis oly bámulatos erőt fejtett ki, hogy nem bírták megfékezni és nem tudták, hogyan vigyék. Folyvást makacskodott; végre nyakra-valót adtak rája fából, hogy meg ne szökhessen és ne haraphasson; ilyen szerrel hozták haza.

Izgalomban volt az egész falu. Mikor kivették a csónakból, amelyben a folyón áthozták, ordított, vonított és apró szemével mérgesen nézegetett körül; látszott rajta, hogyha valamelyikünket megkaphatná, kitölné a bosszúját.

Észrevettem, hogy a gallér feltörte a nyakán a bőrt, mindjárt gondoskodtam egy ketrecről. Két óra múlva készen volt erős bambuszból; lécei szilárdul össze voltak róva és oly tágan, hogy a kis gorilla látható volt és maga is kinézhetett. Oda betuszkolták és csak akkor gyönyörködhettem benne nyugodtan.

Fiatal hím volt, még nem lehetett három éves; de tökéletesen tudott már járni és korához képest rendkívül nagy izomereje volt. Arca és keze egész fekete volt és szeme nem volt úgy beesve, mint az öregeké. Hajzata szemöldökénél kezdődött és feje tetejéig terjedt, ahol vörösesbarna volt; onnan arca két oldalán valóságos szakáll gyanánt ereszkedett álláig. Felső ajakát kissé durva és sűrű szőr szegélyezte; az alsó ajakát is olyan, de hosszabb.

Amikor jól be volt zárva a ketrecbe, odamentem és hivogattam a kicsikét. A leghátsó sarokban guggolt; de amikor odaléptem, elordította magát, nekem ugrott és habár gyorsan visszahúzódtam, sikerült neki a nadrágomat lábával megfogni és elhasítani; azután megint a kuckójába ugrott. E támadás óvatosabbá tett; de mégis reméltem, hogy megszelídíthetem.

Összekuporodott a ketrec alján; szürke szemét gonoszul forgatta; sohasem láttam még olyan komor arcot, mint amilyen ezé az állatkéé volt.

Az első gondom az volt, hogy megtudjam, mire van szüksége rabomnak. Szedtettem olyan erdei gyümölcsöket, amilyent a gorilla kedvel és eléje tettem egy tál vízzel. Tartózkodó maradt és nem nyult semmihez, míg jó messzire nem vonultam tőle.

Másnap még vadabb volt Joé - ezt a nevet adtam neki. Bárki közeledett a ketrechez, ordítva és vadul szökve ugrott neki, mintha szét akart volna tépni bennünket. Néhány ananászlevelet vettem neki oda; csak a fehér részeket ette meg. Különben jó étvágya volt, bár akkor és rövid életének hátralevő részében se evett mást, mint szülőföldjének erdei gyümölcsseit és leveleit.

Harmadnap még veszettebb volt; ha valaki feléje jött, vonított, visszahúzódott a kuckóba és azután neki ugrott az alkalmatlankodónak. Negyednap, mikor senki sem látta, sikerült neki ketrecéből két lécet kitörni és megszökni. Éppen akkor mentem oda, mikor szökését észrevették; rögtön összelármáztam a négereket, hogy kerítsék be az erdőt és fogják el a szökevényt. Amint a szobámba futok egy puskáért, az ágyam alól fenyegető morgást hallok. Oda-bujt Joé gazda és látta minden mozdulatomat. Hamar betettem az ablakot és híttam a legényeket, hogy őrizték az ajtót. Joé dühös lett, mikor látta ezt a sok fekete embert. Szikrázó szemmel ugrott elő rejtekéből; arcocskájának minden izmából, egész testének vonaglásából látszott a düh. Övé maradt a csatatér, kimentünk és rázártuk az ajtót. Valami terven gondolkoztunk, hogy kikerülhessük veszedelmes fogait.

De hogy kerítsük hatalmunkba? Az volt a kérdés. Már annyira megmutatta erejét és dühét, hogy bizony nem volt kedvem pusztá kézzel megfogni és magamat megharaptatni. Ezalatt Joé a szoba közepén maradt és kívül álló ellenségeit várva, némi meglepetéssel szemlélte a körülötte levő tárgyakat. Félttem, hogy az inga ketyegése feldühösíti drága óráim ellen. Aggódtam, hogy a falon függő becses tárgyak közt még kárt tesz.

Mikor láttuk, hogy kissé lecsillapodott, néhány embert elküldtem egy hálóért és az ajtót gyorsan kinyitva, rája vetettem. Szerencsére az első dobásra belekerült az ördögös kis majom, de el is kezdett rémítően vonítani és rúgkapálózni a háló alatt. Én nyakon csíptem, két ember a kezét, kettő a lábát fogta meg; négy embernek is adott dolgot a fene kis jószág. Amilyen gyorsan csak bírtuk, kijavított ketrecéhez vittük és újra bezártuk.

Még sohasem láttam ilyen dühös állatot. Mindenkinek neki ugrott, aki feléje jött; harapdálta börtönének léceit, sötéten és mérgesen nézett ránk és minden mozdulatából kilátszott vad és féktelen természete.

A következő két napon éppen olyan volt; vad indulatossága nem csillapodott; megpróbáltam hát, a böjtölés nem szelidíti-e. Különben is bajos dolog volt az erdőben neki való táplálékot keresni és gondom volt rá, hogy hozzászokják a szelídebb ételekhez, amelyeket eléje tettem. De semmire kellett neki; huszonnégy órai böjtölés lecsillapította annyira, hogy a tenyeremből szépen csendesen kiszedte az erdei magvakat és a kuckójába vonulva megette.

Kétheti megfigyelés után se volt több reményem. Mindig morgolódott rám; csak ha éhes volt, vette el tenyeremből rendes táplálékát és semmi egyebet. A második hét végén, mikor az ennivalóját vittem, egy bambuszlécet kitörve és a ketrecet üresen találtam. Szerencsére még nem szökött messzire; amint körülnéztem, látom Joé gazdát négykézláb gyorsan futva egy kis mezőn át egy facsoport felé.

Összehíttam embereimet, hogy üldözzék. Amint meglátott bennünket, egy másik facsoport felé futott, mielőtt elérhettük volna. Ott bekerítettük; de nem mászott fára, hanem nagy bizalmatlanul a kis facsoport szélén maradt. Majd százötven ember futott utána és csoportosult köréje, lassankint bezárva; akkor elkezdett ordítani és neki ugrott egy szerencsétlennek, aki elől járt és hanyattesett az ijedségtől. Elesése megmentette az embert. Joét pedig megzavarta, úgy hogy ráértünk a velünk hozott hálót rávetni.

Nagy bajjal a faluba vitte négy legény. Most már nem bíztam a ketrecben, egy kis láncot tettem a nyakára. Teljes erővel kapálózott ez ellen a műtétel ellen és egy egész óráig tartott, míg megláncolhattuk; valóban bámulatos volt az ereje.

Tíz nap múlva hirtelen megdőglött. Pedig egészségesnek látszott: bőven evett a rendes táplálékából, amelyet naponként kapott. Valami betegség okozta a halálát.

Fékezhetetlen volt egész a haláláig; amióta láncon volt, gonosz természetéhez még alatomosság is járult. Többször megesett, hogy amíg kezemből elvette ennivalóját és a szemembe nézett, hogy lekösse figyelmemet, lábát kinyújtva, megkapta a lábam. Így néhányszor letépte

a nadrágom és ha jókor hátra nem lépek, bennem is kárt tesz. Utóbb már nagyon vigyáztam, ha hozzámentem. Ha egy néger ment el előtte, mindig dühös lett. Élete végén már jól ismert engem és nem félt tőlem; mégis alattomban rajtam is szeretne volna bosszúját kitölteni.

Mikor láncra kötöttem, melléje tettem ágynak egy szénával telt fél hordót. Rögtön tudta, hogy az mire való. Öröm volt nézni, hogyan fölkeverte a szénát és belekuporodott fészkébe, amikor fáradt volt. Este újra fölkeverte és amikor már jól beleheveredett a fészkébe, egy marék szénával betakarózott.

A csimpánz.

A csimpánz jóval kisebb termetű és szelídebb természetű; könnyebben is szokik az emberhez.

Déltájban, amikor a magaslatok közt egy fennsíkon haladtunk át, egy fiatal állat rikoltását hallottuk; mindenki megismerte, hogy az egy nsiégo-mbuvé. Így nevezi a néger a csimpánzt. Abban a pillanatban minden gondom elmúlt, nem éreztem se hogy beteg, se hogy éhes vagyok.

A bozóton át nesztelenül arra lopózkodtunk, ahonnan folyton hallottuk a kis majom kiáltását. Amint egy tisztáshoz értünk, láttuk, hogy valami fut a földön éppen felénk. Amikor közelebb jutott, láttuk, hogy egy nöstény nsiégo-mbuvé, amely négykézláb futva viszi a keblére csimpaszkodó kölykét; valami gyümölcsöt evett és félkezével fogta a kölykét.

Kerlauen, aki a legjobb állásban volt, rálőtt és eltalálta. Rögtön elesett. A szegény kis kölyök elordította magát: hó! hó! hó! és a holttestembe kapaszkodva fejcskóját ijedten anyja mellére hajtotta. Nagy örömmel futottunk oda megfogni.

Nem is mondhatom, mennyire meglepett, amikor láttam, hogy a kis nsiégonak egészen fehér, sőt halovány az arca, olyan fehér, mint bármely európai gyermeké. Az anyja arca koromfekete volt. Egy negyedméternyi volt a kicsike. Az egyik emberem egy darab szövetet vetett a fejére és fogta, amíg kötélre nem kötöttük, mert már tudott járni.

Mindjárt megparancsoltam, hogy visszamegyünk a tanyára; estére odaértünk. Az úton a kis nsiégo el volt különítve az anyja testétől; amikor megérkeztünk, melléje tettük: valóban megindító jelenet volt. Rákapaszkodott, de amint az arcát és mellét érintette, észrevette, hogy valami nagy változás történt. Néhány percig simogatta, mintha föl akarta volna élesztetni, azután látszott rajta, hogy már nem remél. Kis szemeiből látszott a szomorúság. Hosszú: »ooéé! ooéé!« nyögésbe tört ki, hogy mindenkinek megesett rajta a szíve. Egész kétségbeesettnek látszott, mintha igazán érezte volna, milyen elhagyatott. Mindenkit megthatt a fájdalom; kivált az asszonyok voltak megindulva. Már láttunk egyszer ilyen jelenetet, amikor a kis gorillát az anyja testén fogtuk meg. Nem bámulatos dolog-e, hogy a legkülönbözőbb lények fiatal korukban egyaránt szeretik azt a keblet, amely őket táplálta és hogy még a legvadabb teremtményekben is megfogamzik ilyen gyengéd érzélem?

Nem győztem eléggé csodálni a kis teremtés arcának fehér színét. Nekem ez valami csodálatos, megfoghatatlan dolog volt. Sohase láttam még ily különös állatot.

Míg én így néztem, két vadászom odajött velem ingerkedni.

- Nézd csak, - azt mondták, - Szelli (így híttak ők mindig) a te barátodat! Mindig, mikor egy gorillát lövünk, azt mondd: Nézzétek a ti fekete barátotokat! Most mi mondjuk: Nézd a te fehér barátodat! - Kacagtak erre rettenetesen, úgy tetszett nekik a tréfa.

- Látod! A haja síma, éppen mint a tied. Nézd csak a te erdei komád fehér arcát! Bizony jobban hasonlít ez hozzád, mint a gorilla mihozzánk!

No volt erre megint kacagás.

- A gorillának nincsen oly gyapjas haja, mint nekünk. De ennek a haja éppen olyan sima, mint a tied.

- Igen ám, - feleltem - de ha megnő, olyan fekete lesz, mint ti vagytok. Igaz, hogy a haja olyan, mint az enyém, de nézzétek, az orra nem olyan-e, mint a tietek?

Erre még nagyobb hahota keletkezett. Mert ha a néger nevet, akkor már mindegy neki, hogy kit nevet ki.

Három nap múlva a kis állat már teljesen szelíd volt. Tomynek kereszteltem. A piskótát elvette a kezemből; megette a főtt rizst és a sült bánánt és megitta a kecsketejet. Két héttel később a nevelése már be volt fejezve; nem is kellett már őrizni. Összekóborolta az egész tanyát; amikor utóbb visszatértünk Obindsihez, maga is tudta, merre kell a faluba menni; úgy ismert minden kunyhót, mintha ott nőtt volna föl.

Engem nagyon szeretett és mindenhová elkísért. Ha leültem, nem nyugodott, míg a térdemre nem kapaszkodott és fejcskáját a mellemre nem hajtotta. Nagyon szerette, ha simogatták és kényeztették; nem bánta volna, ha órák hosszat vakarta volna az ember a fejét vagy a hátát.

Baj volt, hogy nagyon is hamar meggyökerezett benne a tolvaj természet. Mihelyt valaki elment hazulról, kilopta és elvitte a bánánját és halát; kileste, hogy mikor őrizetlen a ház. Tetten kapni nehéz volt. Néhányszor megkorbácsoltam és bizonyosan fölfogta, hogy rosszat tesz, ha lop. De nem bírta a kísértésnek ellenállni.

Kivált tőlem szeretett lopni. Hamar észrevette, hogy az én kunyhómban több a bánánszeder és egyéb gyümölcs, mint máshol; arra is rájött, hogy a lopásra legalkalmasabb idő, amikor reggel alszom. Ilyenkor egész csendesen, lábujjhegyen az ágyamig lopózkodott, megnézte jól, be van-e csukva a szemem és ha látta, hogy nem mozdulok, megnyugtatta főlegyenesegett és magával vitt néhány bánánt. Ha megmozdultam, olyan gyorsan eltűnt, mint a villám; de rögtön megint bejött, újra szerencsét próbálni. Ha akkor nyitottam ki a szememet, amikor már lopni akart, rögtön becsületes képet vágott, hozzám jött és hízelkedett; de jól láttam, hogy minduntalan lopva a bánán felé néz.

A kunyhómnak nem volt ajtaja, csak egy gyékény zárta el a bejárást. Annál mulatságosabb dolgot nem is lehet képzelni, mint amikor Tomy odajött és fölemelte a gyékény sarkát, hogy lássa, alszom-e már. Néha úgy tettem, mintha aludnám és mikor már kezében volt kívánsága tárgya, abban a pillanatban megmozdultam. Akkor minden kiesett a kezéből és nagy zavarodva menekült.

Megfigyelte az ebéd idejét és azon iparkodott, hogy minél több helyen részt vehessen a lakomában; az én asztalomtól egy fél tucat helyre elment és mindenhol koldult valamit. Az én reggelimtől és ebédemtől sohasem maradt el, mert tapasztalásból tudta, hogy sehol se kap olyan jó ételt. A ház előtt földetlen helyen tálaltak nekem egy egyszerű asztalon, amely oly magas volt, hogy Tomy nem láthatta, mi van rajta ennivaló. Hát mit csinált? Mikor már az asztalnál ültem, fölmászott a kunyhó tetejét támogató oszlopok egyikére. Onnan szemlét tartott az asztalon, sorra nézte a tányérokat, és kiszemelte, amit legjobban szeretett! Akkor leszállt és mellém ült.

Ha nem ügyeltem rá, elkezdett kiabálni: »hő! hő! hő!« Annál inkább kiabált, minél tovább várattam; míg végre, hogy békén hagyjon, adtam neki, amit akart. Persze nem tudhattam, melyik ételt választotta ki; egymásután megkínáltam mindenből, míg az igazit el nem találta. Ha olyat adtam neki, amit nem akart, a földhöz vágta, türelmetlenül kiáltott és hevesen toppantott a lábával. Ezt annyiszor tette, ahányszor nem szolgáltam ízlése szerint. Szóval úgy viselte magát, mint egy elkényeztetett gyermek.

Ha mindjárt azt adtam neki, amit akart, akkor kellemes doromboló hanggal mutatta háláját és kezezcskéjével megrázta az enyémet. Igen szerette a húst és a főtt halat, szüntelenül a faluban összeszedett csontokat rágicsálta. A kávémből is mindig akart; mikor Makonday hozta a csészében, Tomy komolyan kérte a részét, és ha nem tettem bele cukrot, nem itta meg.

Csináltattam neki egy kis vánkost ágynak; egészen boldoggá tettem. Mikor megszokta, nem akart tőle megválni; mindenhová magával vonszolta. Ha valaki tréfából elvette tőle, az egész tanya népe megtudta vonításából a szomorú eseményt. Néha minden emberemet szét kellett küldenem, hogy megkeressék ezt a kincsét és véget vessek a jajveszéklésnek. A vánkósán aludt mindig erősen összekuporodva. Csak akkor hagyta el, ha velem jött az erdőbe.

Minél inkább hozzánk szokott, annál türelmetlenebb volt, ha vele ellenkeztek, és annál inkább kívánta a kényeztetést. Ha nem tettek kedve szerint, kiállhatatlanul ordítani kezdett.

Amikor a száraz évszak közeledett és hűvösebbre vált az idő, Tomy hálótárs után kezdett vágyódni, hogy ne fázzék. A négerek nem akarták az ágyukba venni, mert nagyon hasonlított hozzájuk; én sem akartam magamhoz eresztetni. Így a szegény Tomy mindenkitől visszautasítva, nagyon boldogtalan volt. De csakhamar rájöttem, hogy megvárta, míg mindenki elaludt; akkor odalopózkodott valamelyik néger barátjához. Ott aludt mozdulatlanul hajnalig. Akkor elhordta az irháját, mielőtt észrevették.

A lopáson kívül a civilizációnak egy másik bűnét is megtanulta: nagyon szerette az erős szeszes italokat. Ha egy néger pálmabort tett félre, Tomy mindig megtalálta. Különösen szerette a skót sört, amelyből volt néhány tele palackom. De kért még a pálinkából is. Egy palack pálinkával volt a legutolsó kalandja. Az egyik kofferomon felejtettem, amikor a kis huncut lopni jött és észrevette. A dugót nem tudta kihúzni, hát széttörte a palackot; darabokban volt, amire visszajöttem. Ez volt az utolsó palackom, pedig Afrikának ezen a vidékén az utasnak olyan szükséges a pálinka, mint a kinin. Az üvegtöredékek mellett ott feküdt a padlón Tomy gazda holtrészegen. Amint meglátott, tántorogva fölkelt és hozzám akart jönni, de lábai inogtak és néhányszor visszaesett. Szemei ragyogtak, kiterjesztett karjaival engem akart megfogni, de csak a levegőbe markolt, nyelve nehéz volt; valósággal olyan csúf és nevetséges volt, mint egy részeg ember; legalább annak a paródiája. Szigorúan megleckéztettem, amitől kissé józanabb lett; de a szeszes italoktól semmi módon sem lehetett a kedvét elvenni.

Igen okos állat volt; azt hiszem, ha időm lett volna, még jó viselethez szoktathattam volna; csak lopási hajlama volt kétségbeejtő. Oly sokáig élt velünk és annyira megszokta a civilizált életet, hogy azt hittem, még élve vihetem Amerikába. Semmi sem tetszett neki úgy, mint ha a négerekkel együtt étkezhetett. Amikor körülülték az ebédjüket, ő is akkor vett a tálból, mikor azok. Minél inkább előrehaladt a száraz évszak, minél hűvösebbek lettek az esték, annál inkább szeretett ő is a legények közt a tűz mellett elnyújtózni. Tomy gazdának úgy tetszett ez az élvezet, mint egy embernek. Néha körütekintett a pajtásai közt, mintha azt akarta volna mondani: »Ne izzetek el innen!« Fehér arca furcsa ellentétet képezett a négerekével. Igen okos volt az arckifejezése; de ha magára volt hagyva, bizonyos szomorúság lepte el az arcát. Többször próbáltam kikutatni e kis teremtés belsejét eltöltő érzelmeket, amelyek a bennszülötteknek éppen olyan érdekesek voltak, mint nekem; mert Tomynek éppen annyi becsülete volt az országban, mint nekem. Hej, szegény Tomy! Egy nap csak nem akart enni; nagyon bús volt; úgy kívánta a simogatást és az ölbebevést. Kerestem neki az erdőben mindenféle gyümölcsöt, de nem evett semmit. Másnap egész csendesen, halálküzdelem nélkül kiszenvedett. Szegény kicsike! E veszteség egészen megsomorított, mert láttam, hogyan nő mellettem e kis bajtárs. A négerek is nagyon sajnálták, pedig sok alkalmatlanságot okozott nekik. Öt hónapig volt velem.

Az elefánt.

Az afrikai elefánt a legnagyobb szárazföldi állat. Ázsiai rokonától igen domború homloka és igen nagy fülei különböztetik meg. Hajdan szelidítették is; a kartágóiak, az egyiptomiak, a rómaiak és a nubiaiak használták háborúikban. Most csak felső álkapcsának két nagy fogáért, agyaráért vadásszák: ez az elefántcsont.

Okos állat, félénk és általában ártatlan. Megtörtént már, hogy néhány száz elefánt megszaladt egy utazó láttára. De ha megtámadják, ha kölykét védi vagy csak rossz kedvében van, akkor borzasztó.

Igen meghatók e hatalmas óriások vadászásának leírásai. Néha egész símán megy a dolog, az üldöztetés veszedelme nélkül. Itt egy délafrikai utazó¹² leírása következik:

Ugyanabban az irányban mentünk tovább, a kafferek helyeselték eljárásomat; mert ha rálöttem volna az elefántra és csak megsebeztem volna, szerintük mindnyájunkat kivétel nélkül megölhetett volna. Háromnegyed óra múlva Huahuaho a hátsó csapatból hozzánk jött, hogy mutat egy másik elefántot. Elhatároztam, hogy odamegyünk, Félóra múlva megtaláltuk az erdőben; óvatosan mentünk feléje, amíg húsz lépésre nem voltunk. Egy gömbölyű mimózafától¹³ nem láthattuk; még közelebb mentünk, úgy hogy csak a fa választott el tőle. Egy mozdulatából észrevettem, hogy el akar menni. Gyorsan hátranéztem és láttam, hogy minden legényem lövésre készen áll.

Amint lassan ballagva előlépett, lövésem eldördült és utána a másik három. A meglőtt elefánt a szél ellen fordult, orrmányát kinyújtotta, csapkodott vele a levegőben és eltávozott ötven lépésnyire, mi pedig a szélmentén szaladtunk. Futás közben tizenöt lépésnyiről visszaneéztem; a nyakrafőre menekvésben a sipkám egy mimózán akadt; jó, hogy nem a szakállam volt, ott hagytam volna bőröstől.

Mikor már száz méternyire voltunk a lövés helyétől, újra töltöttünk. Lassabban végeztem, mint a kafferjeim, mert két puskát kellett töltenem. Kocsobana már kiabált, hogy jöjtek, az elefánt közel van, de nem mozdul. Siettem is, de mire odaértem, az elefánt már elment; egy óráig követtük a nyomát. Egy hatalmas nöstény volt kölykestől. Amint éppen türelmetlenkedni kezdtem, hogy oly messzire megyünk és azt hittem, hogy már nem találjuk meg, jött egy vaddisznó és mindjárt lelöttem, mert éhesek voltunk mindnyájan.

Alighogy löttem, hallották embereim az elefántot ordítani és eltávozni; rosszalták, amit tettem. Elismertem, hogy igazuk van; azt hittem, messze van az elefánt, pedig alig volt száz lépésnyire. Szétdaraboltam velük kis vadunkat; néhány darabját mindjárt megsütöttük és megettük.

Ezalatt Kocsobana kiért a sűrű erdőből, amelyben mi voltunk. A dombról meglátta, hogy tőlünk egy mérföldnyire harminc-negyven elefántnak a széles háta mozgolódik.

Éppen oda akartam indulni, hát megszólal az egyik kaffer legényem: »Látod, uram, mennyi elefánt van és nem engedted a puskánkat elhozni. - Igaz! De hát el voltam én erre készülve? Hiszen én is a tanyán hagytam nagy hatos puskámat. Sajnálom, de már nem tehetek róla. - Bizony, uram, kár, hogy csak innen nézhetem!«

Mikor láttam, hogy ilyen nagy kedve van, odaadtam neki Kocsobana puskáját; e kedves szolgámnak meg odaadtam az enyémet, puskaporostól, golyóstól. »Segítsetek magatokon, ahogy tudtok; mutassátok meg, ha derék legények vagytok, mit birtok nélkülem véghezvinni.« Én

¹² Delegorgue.

¹³ *Mimoza* vagy *érzőke* egy hüvelyes növény, mint az akác.

már megpróbálkoztam; nem bántam, hogy ez alkalommal megpróbálhattam, van-e bennük is bátorság valamit jól elvégezni: hogy efelől megbizonyosodjak, nem haboztam oly igen nagy áldozatot hozni, átadni a főszerepet ilyen nagyszerű helyzetben. Az én szép álmom előttem volt, mint valóság, melyért több mint háromezer órányira vándoroltam hazámból.

Ők elmentek, én meg a dombon maradtam, ahonnan utánuk nézhettem messzelátómmal. A szél után mentek. Az elefántok gyorsan haladtak, még pedig éppen én felém. Az én kafferjeim egészen elmaradtak tőlük. Mit jelentett e helyzet? Nyilván félték az embereim, különben nem hagyták volna a csordát háborítatlanul elvonulni; így okoskodtam akkor; később kitűnt, hogy nem tévedtem.

A csorda szél ellenében jött felém; azért nem maradhattam ott, futva mentem, hogy jókor útvonalat álljam és a folyó partján egy sziklán foglaltam állást, mely legalább is száz lábnyi magas volt. Innen sokkal jobban láthattam; mondhatom, kevés ember dicsekedhetik azzal, hogy ilyen jelenetet látott.

Arra a meredek hegyoldalra, amelyen én álltam, hátulról följuthattak az elefántok; de a víz felől, amely a tövében folyt, megközelíthetetlen volt. Gránitszikla volt az egész hegyoldal és belepte a sok tüskés fa. Itt mimózák és álóék voltak, a folyón túl ritkás mimózáligetek, a partokon hatalmas vadfügefák és a homokon itt-ott nádasok voltak.

A nádasokban tíz-tizenöt elefánt járt. Egyedül voltam egy kafferrel és egy jó, de - sajnos - nagyon gyenge kétsövű puskával, lövőkészlet nélkül; csak a messzelátómnak vehettem hasznát. Bizony, most csak szemlélője lehettem a nagyszerű jelenetnek.

Már tíz perce álltam a sziklán és nem hallottam lövést; bosszankodtam és átkoztam szerencsétlen gondolatomat, hogy a legényemnek adtam a tizenkettes puskám. Annál nagyobb okom volt sajnálni, mert mögöttünk is mindenütt recsegték és ropogtak a fák, ordítottak és szuszogtak az elefántok, hogy csak úgy harsogott a trombitahangjuk és riadva jártak-keltek az erdőben, mert megéreztek tűzünk szagát. Ez óriások csoportja olyan csapást tört a fák közt, mint a vaddisznó a nádasban.

Egyszerre figyelmemet olyan moraj keltette föl, amilyent tíz pataki malom csapna; egy percnél tovább tartott, míg megtudtam, honnan származik e zaj. Őt nőstény elefánt, mindenik a kölykével és velük egy hím elefánt ment át a folyón, és a part mellett futottak néhány percig.

Egyszerre láthattam mind a tizenegyet; lövéshez kedvezőbb helyzetet kívánni sem lehet. De mi haszna, hatos puskám otthon hagytam! A nálam levő kis fegyver kitűnő ugyan, de itt semmit sem ért. Vadász sohasem volt még ilyen szájalomraméltó helyzetben.

Egy kis idő múlva megint olyan moraj keletkezett, mint előbb, csak hogy most sokkal erősebb volt; negyven vagy ötven elefánt lábolt a folyó medrében az innső part mentén. Azután egy magas elefánt ment át a túlsó partra; amint a laza homokon ment, minden lépésnél besüppedt, hogy majd elesett; azt hittem már, az az, amelyiket meglőttünk. Kétsövű puskámból két golyót eresztettem utána, de hiába, számba sem vette, hogy neki szól.

Még tovább egy félóránál akárhová tekintettem, mindenütt csak elefántcsapatokat láttam; előtűntek, eltűntek, meg mások jöttek helyükbe. Többet láttam kétszáznál; föltéve, hogy ez a körüllevő elefántoknak csak a harmadrésze volt, mert az erdő és az árkok minden oldalon elrejtették őket szemem elől, akkor körülöttem másfél mérföldnyi területben több mint hat-száz elefánt legelészett.

Végre megúntam szemlélődni üres puskával, tétlenül; azonfelül nyugtalankodni és türelmetlenkedni kezdtem, hogy az embereim még csak nem is kiáltottak és elhatároztam, hogy visszamegyek oda, ahol a pecsenyét sütöttük; néhány elefántcsoport között elhaladva, oda is értünk. De Huahuahó, akit a tűznél hagytam, nem volt sehol. Attól féltem, hogy tán eltiporták

az elefántok; kerestük és hittuk hangos kiáltással, amelyre az *ormányosok* feleltek; azért nem jelentkezhettek mindjárt. Később lemászott egy fáról; a félelemtől szinte meg volt merevedve.

Elbeszélte, hogy sok elefánt jött a tűzhöz; ott szuszogtak és ordítottak, ő meg elmenekült. Ebben a pillanatban egyszerre három puskalövést hallottunk. Egy perc múlva tudtam, hogy a meglőtt állat nem esett el, mert nem hallottam több lövést. Még négy perc múlva megint két lövés, azután egy magános lövés, és végre megint két lövés dördült el, utána mindjárt hallottam az elefánt halálordítását. Alig voltunk onnan négyszáz lépésnyire, árkon-bokron át futottam oda. Egyenlő időközökben még négyszer lőttek rá, hogy végkép megöljék.

Mikor odaértem, láttam, hogy Kocsobana egy nagy nőtény elefántot lőtt. Nem kevesebb, mint 3½ méter magas volt és 8 méter hosszú az ormánya hegyétől a farka végéig. Embereim elbeszélték, hogy az első csapatot, amely igen gyorsan ment, elkerülték, azután három elefántot lőttek meg; közülük kettő elmenekült, egy pedig halálos sebet kapott. Ennek a véres nyomát követve, bukkantak a nőtényre. Éppen a combcsontját érte a lövés. A sebtől nem tudott gyorsan menni; a legény oly gyorsan töltött, hogy a vas töltővesszőt a csőben felejtette; így nemcsak a golyót, hanem a töltővesszőt is a jobb első lábába lőtte a combja közepe táján.

A lába két helyen is meg lévén sebezve és szétzúzva, már bukófélben volt; akkor jött a másik legény, aki a torkába löve, leterítette. Ez a legény véletlenül meredek lejtőre jutván, egészen hat lépésre került az elefánthoz és ilyen közről lőtt rá; kis híjja volt, hogy agyon nem nyomta a hatalmas állat, amikor elesett.

Mindjárt megvizsgáltam annak az elefántnak a nyomát, amely megsebesülve elmenekült; láttam, hogy sok vére folyt el. Embereim azt állították, hogy nem maradhat életben. Zsákmányunkat ott hagytuk, de levágtuk a farkát, birtokbavételünk zálogául; alkonyat előtt három órával távoztunk el.

Nem mindig ilyen könnyű az elefántvadászat. Legveszedelmesebb a magánosan járó öreg hímekkel szembeszállani. Ha nem kapnak halálos sebet, üldözőbe veszik a vadászt. Ha puskával is veszedelmes elefántra vadászni, képzelhető, milyen merészség a négerektől, hogy nyilakkal, lándzsával merik megtámadni. Azonban a legmerészebb és legkülönösebb módon a Nilus felső mellékén vadásszák, pusztá karddal. Két vadász elől, kettő hátul támadja meg az elefántot lóháton. Ha az elsőket üldözőbe veszi, a hátsók utána vágtnak, és mielőtt a futó elefánt észreveszi, leugrik egy a lóról és éles kardjával a hátsó lába sarka fölött elmetszi az inát. Akkor az elefánt már nem tud futni; ha az erét is elmetszik, akkor elvérzik.

A rinocerosz.

Az afrikai rinocerosznak kettős a szarva; több fajtája van, némelyik csaknem fehér. Durva, vad állat és mindig kész akárkinek nekimenni. A vadásznak veszedelmes ellenfele, mert az elefánténál vastagabb bőr védi, amelyet alig bír átszakítani az ólomgolyó; azonfölül igen jól fut. Minden vadász panaszkodik rája és örömet megölik, ha lehet, bár a bőrét nem igen használhatják.

Andersson, egy híres vadász, a következőket írja róla:

Amíg a veszedelmen gondolkoztam, amelyben voltam, és föltettem magamban, hogy ezentúl jobban vigyázok, egy rettenetes fehér rinoceroszt vettem észre, amint a fejét kidugta a bozót ágai közül, azután kilépett és tizenkét lépésnyire jött rejtekemhez. Szügyével volt felém fordulva; nem akartam elmulasztani ezt a jó alkalmat és bár némi ideges izgalmat éreztem, mégis lőttem. Nem esett el, de láttam, hogy a sebe halálos.

Alighogy megtöltöttem a puskámat, egy másik rinocerosz jött a tócsához inni; másféle fajból, a *ketloa* fajból való. Úgy állt, hogy nem sebezhettem meg halálosan. Meg kellett elégednem azzal, hogy egyik hátsó lábába lőttem és harcra képtelenné tettem. A fájdalomtól a dühe majdnem veszettségig fokozódott; három lábon előre rohant, nekem akart jönni és rémítően erőlködött, hogy elérjen. Másodszor is lőttem rá, de vagy nem érte a golyó vagy nem sok kárt tett benne. Szerettem volna mindjárt véget vetni szenvedésének, de mivel tudtam, hogy a rinocerosz veszedelmes, amíg csak mozogni bír, nem mertem üldözni, hanem elhatároztam, hogy türelmesen várok reggelig, akkor majd kutyáim segítségével elbánok vele. De ez sokkal nehezebb volt, mint gondoltam és a győzelem nekem oly drága volt, hogy bár sohasem találkoztam volna ez állattal.

Némi idő múlva láttam, hogy hiába várnék már elefántot és más nagy állatokat, elindultam megkeresni a megsebzett fehér rinoceroszt. Meg is találtam mindjárt a tetemét, nem vitte messzire a golyómat.

Amint rejtekembe visszaindultam azon az úton, amelyen a fekete rinoceroszt hagytam, egyszerre megint szemben álltam vele. Akkor is három lábán állt és éppen olyan átkozott helyzetben, mint előbb; úgy, hogy nem löhettem meg halálosan. Összeszedve az erőmet, egy nagy követ dobtam feléje, hogy kimozdítsam rossz állásából. Erre leeresztette a fejét, szarvát előre feszítette és valóságos porfelhőbe takarva, rettenetes dühvel rohant nekem. Csak éppen lőni volt időm, és mielőtt hátra vagy oldalt ugorhattam volna, esetlenül meglökött és a földhöz vágott szörnyű testével. Az ütközés oly heves volt, hogy a puskám, a puskapor-tokom, a golyós-zacskóm és a süvegem szanaszét repült; a puskám tíz lépésnél messzebb esett le. Csak rohama hevességének köszönhettem, hogy nem sikerült neki engem felöklelni. Ellódult a testem fölött és elbukva fejével, szügyével a homokba fúródott. Míg kiszabadította magát, kibújtam a hátsó lábai közül.

De a rettenetes állat nem adta ezt olyan olcsón; alig hogy fölálltam, másodszor is föllökött és felhasította hegyes szarvával a combomat a térdemtől az ágyékomig, ugyanakkor egyik első lábával borzasztó csapást mért a vállamra. Bordáim meghajlottak iszonyú súlyától és nekem úgy tetszik, hogy egy pillanatra eszméletemet veszítettem. Csak arra emlékszem, hogy amikor a fejemet fölemeltem, vad morgást hallottam és az erdő mélyébe vesző nehéz tömeg csörtetését. Nagy erőlködéssel végre föltápászkodtam és egy nagy fa mögött kerestem menedéket; a veszedelem elmúlt, ellenfelem megbosszúlta magát és nem háborgatott többet.

Életem meg volt mentve; de úgy megsebezve, megtiporva, összetörve, összenyomva és tönkretéve, hogy alig bírtam rejtekemig mászni.

Amíg a küzdelem tartott, megőriztem lélekjelenlétemet; de ideges reszketés fogott el, mihelyt lecsillapult a fölindulásom, és mulékony izgatottságom, amely fenntartott, amikor elestem. Azóta elég rinoceroszt lőttem, de csak néhány hét múlva voltam képes ez állatot rendes higgadsággal megtámadni.

Napfölkeltkor hozzám jött a mulatt szolgám, akit fél mérföldnyire hátrahagytam és el akarta vinni a puskákat a tanyára. Néhány szóval elmondtam neki balesetemet. Eleinte nem akarta elhinni, de mikor meglátta fölhasított combomat, kételkedése ijedtséggé vált.

Odaadtam neki az egyik puskámat és elküldtem a fekete rinoceroszt keresni; megmondtam neki, hogy nagyon óvatosan közeledjék hozzá, mert számításom szerint még eleven. Néhány perc múlva jajveszéklést hallok; homlokomra ütve, fölkiáltok: »Úr Isten! Talán ezt a szegény fiut is megtámadja a szörnyeteg!«

Sebeimmel nem törődve, puskát fogtam és arra másztam a bokrok közt, amilyen gyorsan csak bírtam. Két-háromszáz méternyire érve, oly jelenetet láttam, amelyet soha el nem felejték. Néhány bokor között egymástól két méternyire állt a rinocerosz és a fiatal mulatt; az három

lábán állva, vérrel-sárral borítva, rettenetesen morgott dühében, emez félelemtől megmerevedve szinte odatapadt állóhelyéhez, mintha meg lett volna babonázva. A másik oldalra másztam, hogy egészen magamra vonjam a rinocerosz figyelmét, onnan lőttem. A rinocerosz jobbra-balra hánykolódott, vakon tördelve mindent köröskörül. Azalatt folyvást lőttem egyik golyót a másik után, de olyan elpusztíthatatlannak látszott, hogy már azt hittem, sohasem esik el. Végre leterült a homokra. Azt hittem, hogy haldoklik; gyanakodás nélkül odamentem; de amint a puskám csövét a fülébe illesztettem, hogy végkép megöljem, - mondani is rettenetes - hirtelen megint talpra ugrik. Sebtében céloztam és meghúztam a kakast, azután menekültem. Az állat sarkomban volt, de nem sokáig bírta; amint a sűrűségbe léptem, holtan terült elém. Ha még egy másodpercig bírja, feltűz a szarvára.

Minden rinocerosz vad és veszedelmes állat, de ebben mintha fájának egész makacssága és vak dühe egyesítve lett volna. Nőstény volt és bizonyosan kölyke is volt; nemcsak a maga léteért, hanem azért is küzdött. Azért gondolom ezt, mert a tőgye tele volt tejjel. A kölyke valószínűleg még nem bírt vele menni a tócsához inni, hanem valahol a sűrűségben rejtőzött.

Az abessziniaiak még a rinoceroszt is meg merik támadni karddal, mint az elefántot.

A víziló.

A szörnyű víziló vadászata nem olyan veszedelmes, pedig még érdekesebb és különösebb, mert gyakran csónakon történik. Ez a hatalmas állat általában félénk, de gyakran megtámadja a nyugalomát zavaró dereglyéket. Szárazföldön könnyebb vadászni, mint a vízen, mert igen nehézkes, esetlen a járása. Vannak olyan négerek, akik lándzsával merik megtámadni ezt a bámulatos erős állatot. Delegorgue beszéli el a következő vadászatot:

20-án pihentünk. 21-én a második lövésem egy vízilónak szólt, amelyre jól célozhattam, mert nem volt a többivel egy csoportban. Szeme alatt sebezte meg a golyó, hogy a vér kiszökött az orrából. Mindjárt lőttem rája még néhányszor, úgy hogy kénytelen volt menedéket keresni; csakhamar visszavonult a túlsó partnak egy szakadékába, ahonnan azután elő sem jött. Vagy ki kellett űzni rejtekéből, vagy ott megtámadni; de mi puskásan nem mehettünk át a folyón.

Ezalatt Kudu-ra gondoltam, aki nagyszerű ember; valószínű Herkules és erejét még felülmúlja bátorsága. Már annyit hallottam erről a derék kafferről, hogy szerettem volna egyszer látni, mit tud. Most volt alkalmam megcsodálni. Magamhoz hívtam, megmutattam neki a vízilóvat, amelyet két helyen megsebeztem és így szóltam hozzá az ő nyelvén: »Menj át, fordítsd vissza és tereld hozzánk. Meg mered tenni? - Meg bizony; megöltem már nem egyet! - Nem arról van szó, hogy megöld - mondám neki. - Majd meglátjuk - válaszoló nyugodtan. - Menj hát, - mondám - majd meglátom, hogy jársz a dolog végére.« - Ő nem fecsegett sokat, hanem fogott két nagy ászágájt, amelyek vasa olyan alakú, mint a babérlevél. Megvizsgálta a vasat, többször belemártotta a vízbe és a homokba, hogy letisztítsa azt a kis rozsdát, ami rajta volt. A társai közül magával hitt egyet, aki két könnyebb ászágájt vitt tartaléknak. Elment, bízott magában; tudta, hogy erős és ügyes. Beszédes, de nyugodt arcából azt lehetett volna következtetni, hogy csak egy bárányt akar ölni.

Egy negyedóra múlva a túlsó parton volt. Az állat mozdulatait megfigyelte és fölhasználta azt a pillanatot, amelyben a víz alá bukott; akkor a gödrös vízfenéket méregetve haladt előre. Néhány pillanat alatt talált egy sziklát, amelyet csak arasnyi víz borított; arra fölállt és várta, mikor emeli fel fejét a víziló, amelyről le nem vette a szemét.

Mindnyájan csendesen voltunk és néztük, hogy mit tesz; érdemes volt nézni. Kudu fölemelte az ászágájt, az elrepült és megállt egy fekete testben, amely rángatózva szökött egyet; azután elrepült a második, mire megint szökött egyet a víziló, hogy csak úgy kavargott körülötte a víz. Erre megfordult és a víz színe alatt odaúszott a többi vízilóhoz, amelyek egy csoportban voltak. Testvérei, úgy látszik, rosszul fogadták, mert csak kis ideig maradt köztük. Azalatt Kudu kihalásztatta a folyóból fegyvereit, amelyeket elragadott az ár; a krokodilusokkal nem is törődött; mondta is, hogy nem fél tőlük.

A sebesült vad a túlsó partot szegélyező magas nádba vonult. Bajosan juthatott oda egy ember, de kivált meztelenül; Kudu rögtön odaúszott, behatolt egész a partig, óvatosan szétnyitotta a zöld nádat, mintha egy ág kárpitját tolta volna félre. Szemben állt a vízilóval, amelynek több sebéből patakzott a vér. Egymásután két ászágájt döfött a szörnyű állatba, amely két lépésnyire szökve, megtámadóját egészen elborította vízzel. Ez még nem volt elég; Kudu a harmadik nagy ászágájt fogta és belédöfte, de rögtön megfogta megint a nyelét és belefurta a sebébe, mint a bálnaéba szokták. Olyan lökéseket állt ki, amilyenektől más három ember fölbukott volna.

A víziló erősen hánykolódott, ő eleresztette a fegyvert, de mindjárt megint megfogta és még mélyebbre vágta a sebet. Olyan ügyességet fejtett ki, hogy kedvem lett volna éljent kiáltani. Leginkább bámultam azt, hogy Kudu olyan helyre mert menni, ahonnan nem menekülhetett volna, ha a víziló megtámadja. Végre az állat megúnta ott a sok gyötrést és elment. Ekkor a kaffer diadalmas arccal húzta ki belőle hosszú, véres ászágáját.

A víziló már nem bírta a vízben maradni, föl akart mászni a partra és egyenesen felénk jött; már alig volt 20 lábnyira. Mikor a sekély vízbe ért és a feje már künn volt, Piet és én már vártuk és egyszerre lőttünk a fejére. Még erre sem pusztult el; ágaskodott, visszafordult kétszer egymásután és megint visszatért. Akkor mi fegyverünket megtöltvén, elrejtőztünk, hogy akadály nélkül a partra jöhessen, ami nem esett nehezére; mihelyt künn volt, elkezdett poroszkálni, olyan fürgén, mint egy disznó és a sűrűségben keresett menedéket. Mikor ezt láttam, harminc lépésről a válla közére löttem. A sikerült lövéstől megtántorodott; akkor Piet tizenöt lépésről halántékon lőtte. Lebukott rövid lábaira és oly hirtelen halt meg, hogy még a szemét sem volt ideje behunyni.

Az embereim mégsem mertek hozzámenni, míg én rá nem ültem, mint egy lóra, hogy kétségüket eloszlassam. »Ugy-e, meg lettél volna lepve, - mondák - ha egyszerre a folyó felé ügetett volna veled? - Bizony meg, - válaszoltam - mindnyájan neveltünk volna.« Kudu látta, hogy mi történt és nem volt meglepődve magával; szerette volna, ha ő maga végezett volna vele; ügyességét, erejét és bátorságát megcsodáltam, szerénysége tiszteletet keltett bennem.

A bennszülöttek néhol szigonnyal is vadásszák a vízilókat. Ilyen vadászatot ír le itt Baker, aki a Nilus felső vidékén nevezetes utazásokat tett.

A folyamnak egy holt ágához értünk, amelyben néhány homokzátonyt és sziklaszigetecskét fogott körül. A sziklacsoportoknál egy vízilócsaládot pillantottunk meg, amely egy öreg hím-ből és néhány nőstényből állt. Egy kölyök úgy állt egy sziklán, mint valami csúf kis szobor; egy másik kölyök ugyanolyan helyzetben állt, de az anyja hátán kényelmesen hajókázva.

Ez a hely vadászatra igen alkalmas volt. A vadászok kértek, hogy feküdjek le; azután a sűrűségbe lopózkodtak és eltűntek szemem elől. A parti homoknál bukkantak ki, azon másztak végig nagy óvatosan a sziklák felé; míg kétszáz lépésnyire meg nem közelítették a napon sütkező vízilókat.

Igen érdekes volt nézni, amikor a vadászok a parthoz értek és vízmentében ereszkedve, a vén hím felé úsztak, amely észre sem vette őket. A sziklák közelében mind a ketten alábuktak, de mindjárt megint fölmerültek a szikla tövében; a kis víziló még mindig ott állt.

Nem tudom, azután az ugrott-e előbb a vízbe vagy a két szigony röpült-e előbb el a vadászok kezéből, de az egész egy pillanat alatt történt. A vadászok rögtön víz alá buktak és csak jó messzire merültek föl megint; siettek a part felé, mert féltek, hogy megkapja őket a megsebezett víziló. A vén hím fejébe fúródott az egyik szigony, erős kar dobta; a másik nem talált.

Ez volt ám a vadászat! A dühös állat hánykolódott a vizen, fujt és horkolt veszettül, de hiába. Nem bírván lerázni a vasat, amely gyötörte, úgy akart képzelt üldözőitől megmenekülni, hogy a víz alá bukkott és mindjárt megint fölmerült, de így sem tudta az ellenséget megtalálni. Ez nem tartott sokáig. A nekihevíült vadászok odahítták társaikat, akik közel voltak; velük ment az én két vadászom is, Abu-Do és Szolimán.

Az egész csapat a parton sorakozott a vastag kötelekkel, amelyekre minden szigonyosnak szüksége van. Ketten megfogták a leghosszabb kötél végét és átúsztak vele a túlsó partra; akkor láttam, hogy a nagy kötél közepéhez még egy kötél van kötve; így hát mifelénk kétágú volt. A két ág hegyes szöveget képezett, melynek a sarka a csomónál, a nyílása pedig felénk volt.

Mindjárt megtudtam, mirevaló ez a háromágú kötél. Két ember, aki mellettem állt, megfogta a két innső ágát; tíz lépésnyire álltak egymástól. A két part közt kifeszített kötelet a jelzőig húzták,¹⁴ amely ide-oda úszkált, amint a víziló a víz alatt hánykolódott. Ekkor olyan ügyesen rántották meg, hogy a jelző a két ága közé került és bennakadt. A túlsó parton levők rögtön eleresztették a nagy kötelet, az innső parton levők pedig húzták kifelé a jelzőt, amely a kötél két ága közül már ki nem szabadulhatott.

Sohasem láttam olyan erős ellenállást, mint ami foglyunké volt; néha tágitottunk pár pillanatra, de azután megint húztuk. Akkor még dühösebben ágaskodott a vízben, fogát csikorgatta és fújt veszettül, tajtékká verve a vizet, azután alábukott és bolondul nekünk jött. A kötél megtágult, de gyorsan megvonták és rácsavarták egy parti szirtre. A víziló a vadászoktól tíz lépésnyire merült föl újra, ágaskodott, fogait csattogtatta és meg akarta kapni a kötelet. Abban a pillanatban két szigony fúródott az oldalába.

Nemhogy menekült volna, még dühösebben előrerohant, míg a lábával feneket nem ért, akkor kiemelkedett hatalmas teste a vízből, tátott szájjal fölkapaszkodott a homokra és bátran nekiment a vadászoknak. De nem tudta, kikkel lesz baja; ez emberek nem ijedtek meg tátott szájától és rettenetes fogaitól. Egy féltucat hajítódárdával fogadták, amelyek közül néhányat öt-hat lépésről röpítettek a torkába. Mások ugyanabban a pillanatban tele marokkal szórtak a szemébe homokot, ami legjobban bántotta. A lándzsákat összetörte, mintha szalmaszálak lettek volna; de a homok elől meghátrált.

Amikor olyan veszettül kirohant, a vadászok megfogták a szigony három kötelét és úgy húzták. Egyszerre elharapta az egyik kötelet és hátravágódott a vízbe, de megint felbukott és habozás nélkül harmadszor is megtámadta a vadászokat; úgy kitátotta a száját, hogy két ember belefért volna.

Szolimán nekihuzalkodott és marékrafogott lándzsával a rettenetes állat fejére sujtott, de az fel se vette. Ugyanakkor magasra emelt kardjával nekiment Abu-Do, mint Perseus a szörnyetegnek, amely Andromedát akarta felfalni; de csak jelentéktelen sebet vágott rajta. Megint homokot szórtak a szemébe, hogy a víz alá kellett buknia kimosni a szemét. A küzdelem alatt hatszor jött ki a vízből és bátran megtámadta ellenségeit. Összetörte valamennyi lándzsát,

¹⁴ *Jelzőknek* nevezik a vizen úszó jeleket, üres hordókat, amelyekkel a sekélységet jelölik.

amely a szájába hatolt; a többi a sziklára esve, elcsorbul, vastag bőrébe nem bírt behatolni. Három óráig tartott a küzdelem; a parthoz vont víziló még akkor is védekezett, amikor a nap már nyugvóra szállt. A vadászok féltek, hogy elharapja a kötelet, hát megkértek, hogy lőjem agyon. Kedvező alkalomra vártam; karabélyomtól három lépésnyire büszkén kiemelte a vízből a fejét; szeme közén érte a golyó, amely véget vetett ez izgató drámának.

A zsiráf.

A zsiráf Afrikának egyik legkülönösebb állata. Hosszú nyaka, első lábához képest nagyon rövid hátsó lába, foltos bőre, kis feje és két szőrös szarva nagyon megkülönböztetik más állatoktól. Megnő hat méter magasra. Teljesen ártatlan állat, nem alkalmas semmire és csak a híréért vadásszák. Baker a Nilus mellékén vadászott rá. Vadászatát így írja le:

Eddig a zsiráfok a fennsíkon voltak, körülbelül tíz kilométernyire. Ma lejöttek a hegyoldalra és tantaluszi kínokat okoztak nekem. Okvetetlenül át kell mennem. A lócám pompás tutaj, ha tömlőkön úszik.

Elindultunk hát; óránként nyolc kilométernyi gyorsasággal ereszkedtünk a vizen; minden örvényt körültáncoltunk, de mégis előre haladtunk, mert derekasan vontak bennünket az úszók. Végre parthoz értünk; négykézláb kúszva a bokrok közt fölkapaszkodtunk a partra. A völgy tele volt szakadékokkal és kavicsal, patakokkal és húsz méternyi mély árkokkal, meztelen homokkövel, sziklával és bozóttal, gyeses terekkel és sűrű mimózaligetekkel; vadászatra alkalmasabb helyet kívánni sem lehet.

Messzelátómon nézegetve észrevettem, hogy a zsiráfok rendszeren a magaslatokon tartózkodnak, ahonnan messzire láthatnak. Nem kellett hát egyenesen fölkapaszkodni a hegyoldalra. Mindjárt észrevettek volna bennünket, mert ha hosszú nyakukat kinyújtják, nagyon messzire látnak, mint a matróz az árbocról. Azért elhatároztam, hogy körülbelül két óra járásnyi kerülőt teszünk; így kellő óvatossággal magasabbról juthatunk a csapathoz. Útnak eredtünk; majd omladékköveken mászva, majd hónaljig iszapos vízben gázolva, majd egy szakadék fenekére csúszva, majd fűben és bozóttal bujkálva mentünk két óra hosszat. Utunkban különféle szép antilópokat fölriasztva, végre oda értünk, ahol a zsiráfoknak kellett lenni. Mindjárt meg is láttam egynek a fejét balkéz felé, körülbelül nyolcszáz lépésnyire; a körül azután észrevettem a többinek a fejét is. Jobbra mentem, hogy szél ellen közeledhessem hozzájuk.

Elrejtett egy bozótos; mikor már minden jól ment, egyszerre észrevettem, hogy a csapat helyét változtatta, úgy hogy megint tőlem fujt a szél felénk; kétszáz lépésnyire voltam a nagy hímtől, amely éppen szemben állt velem. Másik kettő feléje ment. Egyszerre csak megcirógat a szellő; jól esik a hűvössége, de el fog árujni! Valóban alig éreztem simogatását, a három zsiráf már fölemelte a fejét és nagy fekete szemüket felénk szögezve, mozdulatlanul megálltak.

A három ór meglepetése és figyelő állása az egész zsiráfcsapatnak feltűnt.

Csoportosultak és egymásután, mint a libák, társaikhoz mentek, azután az egész csapat felénk szögezte szemét; nagyszerű látvány volt. A sötétzöld mimóza előtt jól feltűnt gyönyörű alakjuk, a szőrük ragyogott, mint egy nemes lóé.

De ez nem tarthatott sokáig, futásnak eredtek. Én még előbb elhatároztam, hogy távozom, mert nem remélhettem, hogy közelebből löhetek rájuk. Valószínű volt, hogy a zsiráfcsapat egyenesen az ellenkező irányba fut, mint amelyben én voltam, azután ha egészen fölérnek a hegyoldal tetejére, nekiereszkednek a fennsíknak, amelyen nem kell meglepetéstől félniök.

Társaimat jeladással híván, sebesen elindultam. A zsiráfok nehézkes léptekkel, de hihetetlen gyorsasággal rohantak éppen arra, a merre gondoltam; a vállukra célozhattam volna kétszáz lépésnyiről. Szerencsétlenségemre egy mély árokba buktam, amelyet eltakart a fű; mire föltápászkodtam, a zsiráfok már messze jártak. Egyszerre csak jobbra fordult a csapat vezére után, hogy hamarabb érjen föl a síkra. Ekkor az átmérő irányában futottam, amint csak bírtam. Körülbelül százhatvan méternyire volt tőlem a vágató csapat. Öreg dupla karabélyom volt velem, amellyel másfél unciás¹⁵ golyókat lövök. Egy nagy, sötétszínű hímre céloztam; megtántorodott és húsz méternyire a bokrok közt elesett.

A másik golyóm egy másikat ért, de hatás nélkül. A szolgám gyorsan átadott egy egycsővű karabélyt két unciás golyóval. Egy gyönyörű hímre céloztam, térdre esett, de megint fölállt és sántikálva menekült; a válla helyett a lábát zúzta szét a golyó; arabjaim utolérték és megölték.

Még két órányira üldöztem a csapatot a magas fűvel borított síkos talajon, de eredménytelenül; akkor visszatértem zsákmányomhoz. Még sohase lőttem zsiráfot, ezek voltak az első; büszke is voltam rá, úgy gyönyörködtem bennük; másrészt megsajnáltam a szép és ártatlan állatokat. A zsiráf szépségéről fogalma sincs annak, aki csak a hűvös égöv alatt látta. Selymes szőre többféle árnyalatban fénylik aszerint, amint a napfény ráesik, a szeme pedig sokkal szebb a gazelláénál.

Mikor visszatérőben méternyi magas sűrű fű közt jártunk, egy szakadékból három bubalus-antilóp jött elő és talán hatvan méternyire ment el előttünk. Amelyikre céloztam, vállon találva néhány lépést tett és lerogyott. Ez antilópfajból se lőttem még soha. A szőre pej és oly fényes mint az atlasz. Jó husban volt, lehetett öt mázsa. Ez pompás vadászat volt: négy lövéssel három vadat terítettem le.

Egyszer Andersson egy izgató jelenetnek volt a nézője: látta, mikor oroszlánok megtámadtak és széttéptek egy zsiráfot. Ime itt van a leírása.

Kobisz síkján, ahol néhány hetet töltöttem, bőven volt az elefánt, a rinocerosz, a gnú¹⁶, a zebra stb. A zsiráf nem volt oly közönséges; mégis láttam néha a tócsák közelében, amikor vadászni mentem naplemente után.

Egy este lőttem egy oroszlánra és meg is sebeztem. Másnap jókor reggel elmentem keresni; azt reméltem, hogy majd agyonlőhetem. Útközben nemsokára sok nyomot találtunk sűrűn egymás mellett. Megálltunk és megvizsgáltuk. Egy egész csapat oroszlán járt erre, egy zsiráf lába nyomát is fölismertem. Habozva álltunk a sok nyom előtt. Amíg én a sebzett oroszlán nyomát kerestem a többi közt, a velem levő bennszülöttek egyszerre előre rohantak. Csakhamar diadalordítás hangzott felém a sűrűségből. Azt hittem, hogy kísézőim a megsebzett oroszlánra bukkantak; előre rohantam; de leírhatatlan meglepetésemre nem egy holt oroszlánt láttam, amint gondoltam, hanem öt elevent: két hímet és három nőtényt. Három egy gyönyörű zsiráffal küzdött, a másik kettő pedig villogó szemekkel nézte a gyilkos munkát.

Oly nagyszerű volt e látvány, hogy az első pillanatban nem is gondoltam a puskámra. De busman kísézőim, akik jó lakomát reméltek, veszettül az oroszlánoknak rohantak és torkuk szakadtából kiabálva vagy inkább ordítva elriasztották zsákmányuktól és visszavonulásra kényszerítették.

¹⁵ *Uncia* régi mérték, körülbelül 30 gramm.

¹⁶ *Gnú* egy nagy délafrikai antilóp.

Mire a zsiráfhoz értem, teljesen le volt zúzva, lihegve feküdt a homokon. Föl akarta emelni a fejét, de nem bírta, a halálküszdelemtől vonaglott, reszketett és borzongott a teste. Csakhamar kimult a szegény állat; sebei jó mélyek voltak; rettentő ellenségei kegyetlen körmüket és fogukat szügyébe és oldalába mártották. Erős és vastag nyakizmai is szét voltak marcangolva.

Már nem lehetett az oroszlánok üldözésére gondolni. A bennszülöttek szétdarabolták a zsiráfot, hogy belőle lakmározzanak. Ott maradtak teteménél, míg egészen föl nem falták.

Az oroszlán.

Az oroszlánt a pusztaság királyának szokták nevezni. Ez igaz, ha a néptelen tájakat nevezzük pusztaságnak, bár a gorilla, az elefánt és a rinocerosz nem ijednek meg a fölséges ragadozótól; de nagy tévedés, ha valaki azt hiszi, hogy az oroszlán a víz és tenyészet nélküli sivatag királya, amelyet gyakran összetévesztenek a pusztasággal. Ott meg nem élhet az oroszlán, hiszen naponként kell neki egy-egy élő állat. Éppen a leggazdagabb, legtermékenyebb tájakon él, ahol az antilópok, a bivalyok, a zsiráfok, a háziállatok és néha bizony a négerek közül szedi véres adóját.

A nyílt mezőn nem igen támadja meg az embert, nem mert nagylelkű, mint az együgyűek gondolják, hanem csak azért, mert jobb ennivalót is talál. Ha jóllakott és jól ivott, igen rest és türelmes; ilyenkor olyan emberséges pofát vághat, mintha hallgatná és meggondolná a sötétségben eléje kerülő szerencsétlenné a szavát, pedig ez soha sincs bátorságban előtte.

Kétségtelenül innen ered az Algirban és egész Afrikában elterjedt mese, hogy érti az emberi nyelvet és hogy a közönséges állatoknál felsőbb lény, sőt hogy némely halottnak a lelke is belé vándorol.

Az oroszlánvadászat nem gyerekjáték. Rettentő állat, ha szemben megtámadják, de kivált ha megsebzik. A híres Livingston, aki déli Afrikában nagyszerű fölfedezéseket tett, ugyancsak megérezte haragjának a hatását:

A Kuruman körüli kirándulásaim alkalmával Mabotsa szép völgyét választottam egy misszió székhelyéül.¹⁷ Itt olyan dolog esett meg rajtam, amelyet gyakran el kellett mondanom, amióta hazatértem Angolországba; nem is írnám le, ha barátaim annyira nem kívánnák, hanem vén koromban, ha már okosabbat nem tudok tenni, elmesélném a gyermekeimnek.

Mabotsa népét nagyon háborgatták az oroszlánok; éjjel bementek az udvarokba és szétépték a teheneket. De még nappal is megtámadták a nyájukat, pedig nem szokásuk. A bennszülöttek már azt hitték, hogy meg vannak babonázva és azt mondták, hogy »valamely szomszéd törzs az oroszlánoknak hatalmat adott fölöttük«. Egyszer már el akarták pusztítani ez állatokat, hogy megszabaduljanak tőlük; de korántsem oly bátrak, mint a becsuának szoktak lenni ilyenkor; meg se merték támadni az oroszlánokat, úgy tértek vissza.

Tapasztalás szerint, ha egy oroszláncsaládból egyet megölnek, a többi okul rajta és eltávozik onnan, ahol vadásszák. Azért mikor a bakuinok nyáját megint megtámadták, én is kimentem a törzsbeli emberekkel, hogy fölbátorítsam őket a rablók elűzésére. Egy erdős kis halmon értük az oroszlánokat. Kísérőim körülfogták a halmot és mindenfelől előrehatolva, folyvást szűkebbre zárták a kört.

¹⁷ Misszió térítő-állomás: a papok tanyája, akik a vad népek közt a keresztény vallást terjesztik.

Én a körön kívül maradtam Mébáluéval, aki tanító és a bennszülöttek közt legokosabb volt. Észrevettem az egyik oroszánt, amely egy sziklán hevert a körön belül. Mébálué előbb lőtt, de csak a sziklát találta, amelyen az oroszán feküdt. Az oroszán megharapta azt a helyet, ahova a golyó esett, mint a kutyák szokták megharapni a feljük hajított követ vagy botot; azután egyet ugrott, a körben álló emberek kitértek előle és sértetlenül kisiklott; a vadászok nem merték megtámadni, talán még mindig azt hitték, hogy az oroszának meg vannak babonázva. Megint bezáródott a kör; két oroszán lépett elő, de nem mertünk rájuk lőni, mert féltünk, hogy a körbenállók közül találunk el valakit; azok megint kitértek és sértetlenül mehettek el. Ha a bakuainok szokásuk szerint tettek volna, abban a pillanatban ölték volna meg az oroszánt lándzsáikkal, amikor ki akart szabadulni; de most meg se próbálkoztak.

Mikor láttam, hogy nem bírjuk őket rávenni a támadásra, visszaindultunk a faluba. Amint a halmot megkerültük, még egy oroszánt láttam meg egy sziklán, éppen úgy, mint az elsőt, csak hogy eltakarta egy bokor; harminc lépésre lehettem tőle, óvatosan céloztam rá a bokron át és rásütöttem mind a két csövet. Erre elkezdtek kiabálni a bennszülöttek: »Eltalálta, eltalálta, menjünk neki!« Láttam, hogy a bokor mögött dühösen csapkod a farkával; visszafordultam kísérőimhez és mondtam, hogy várjanak legalább, amíg újra töltök.

Mialatt lefojtom a golyót, rémkiáltást hallok; megrezzenek, fölpillantok és látom, hogy az oroszán egyenesen nekem jön. Egy kis emelkedésen álltam; megkapta a vállamat és a domb aljáig gurult velem. Rettentően a fülembé ordított és megrázott, mint egy borzeb a patkányt; e rázkódástól szinte elájultam, mint az ijedtségtől megmerevedett egér, melyet megráz a macska; szinte elfásultam, nem éreztem se félelmet, se fájdalmat, bár tudtam, hogy mi történik velem és körülöttem. Olyan érzés ez, mint a kloroformmal elaltatott betegé, aki látja az egész műtétet, de a sebész eszközét nem érzi. Nem valami lelki hatásnak a következménye ez; a rázkódás megsemmisíti a félelmet és megbénítja az ijedtséget, míg az állattal szembenézünk.

Az oroszán az egyik lábát a tarkómon tartotta; hogy megszabaduljak a nyomásától, megfordultam és azt láttam, hogy éppen Mébáluéra tekint, aki tizenöt lépésnyiről célzott rája. A tanító puskája kovás fegyver volt; mikor el akarta sütni, csütörtököt mondott. Az oroszán engem rögtön eleresztett, Mébáluéra vetette magát és a combjába harapott. Egy ember, akinek az életét mentettem meg, mikor egy bivallyal küzdött, és az felöklelte, lándzsáját az oroszánba akarta döfni, mikor az Mébáluét megtámadta; akkor meg ennek ment neki az oroszán és megkapta a vállát; de éppen abban a pillanatban érezte a golyóim hatását és a földre terült. Mindez csak egy pillanatig tartott; dühének kitörését halálküzdelse okozta.

Másnap a bakuainok nagy ünnepi tüzet raktak az oroszán tetemére, hogy kiűzzék belőle a beléoltott varázslatot. Azt mondták, hogy ilyen nagy oroszánt még nem sokat láttak.

Nemcsak a felkarcsontom volt megzúzva, hanem tizenegy harapás is volt a felkaromon. Az oroszán fogától ütött seb éppen olyan, mint a golyótól eredő sebek; rendesen nagyon genyedik és később gyakran sajog a sebhely. Aznap vastag gyapjukabát volt rajtam, amely valószínűleg fölszitta a karomba hatolt fogak mérgét, mert nem voltak különös szenvedéseim, mint szerencsétlen két társamnak. Nem lett egyéb bajom egy hibás izületnél a balkaromon. Az, akit a vállán harapott meg, a következő évben mutatta a sebet; kiújult éppen abban a hónapban, amelyikben kapta. E különös eset megérdemli a tudósok figyelmét.

Ha oroszánról beszélünk, meg kell emlékeznünk Gérard Gyuláról is, a híres oroszánvadászról, aki Algirban annyi oroszánt ölt meg.

Valamivel napnyugta előtt az oroszán tanyája felé indultam Hamida, Amar és Bil-Kacem hű kísérőimmel; a két első karabélyaimat vitte, emez pedig egy megkötözött gödölyét csaléteknek.

Hamarosan megnéztem a tanyája bejárását, hogy a lába nyomát láthassam.

Meg voltam elégedve, mert láttam, hogy meglett, derék állat lehet; alkalmas helyet kerestem, ahová letelepedhetem és kicsalhatom.

A szikla szomszédságában, amelynek tövében az oroszlánnak lenni kellett, körülbelül tizenöt lépésnyi tisztást találtam; jobb helyet nem találhattam volna.

Abban a pillanatban, amelyben a gödölye egy bokor tövéhez volt kötve és átvettem puskáimat fegyverhordozóimtól, Amar hirtelen hozzám lépett ijedtségtől eltorzult arccal és ujjával egy nagy bozontos fejet mutatott, amely alig száz lépésről nézett bennünket.

Gyorsan elküldtem az arabokat és a tisztás szélére álltam, hogy láthassam az oroszlánt, mikor a gödölyéhez jön, amelyet megszabadítottam a szájkosártól.

A szegény jószág nem bízván karabélyom védelmében, elkezdett mekegni és rángatta a kötelet, amelyhez kötve volt; szeretett volna szabadulni.

Néhány pillanat múlva elhallgatott és szembeállt az oroszlán barlangjával, reszketett mint a nyárfalevél és alig mert fölpillantani, mintha kérne, hogy készüljek védelmére.

Mikor láttam, hogy mennyire megijedt, tudtam, hogy közeledik az oroszlán.

A tisztást szegélyező sűrű erdőn át egy fakövörös testet pillantottam meg, de alakját az ágaktól és lomboktól nem láthattam tisztán.

Csakhamar megrázkódtak a fák, az oroszlán kijött a sűrűségből és két lépést téve a tisztáson, megállt és megnézett bennünket.

Oh! Milyen gyönyörű állat, mennyivel különb azoknál, amelyeket az állatkertben mutogatnak.

Annyiszor láttam már e szép és nemes királyi alakot és ez mégis oly szépnek, oly nemesnek, oly fönségesnek tetszett, hogy leeresztettem karabélyomat, pedig már a szeme közére céloztam.

Csendesen elnyújtózkodott a fűvön, míg el nem érkezik az evés ideje.

Nagy sajnálatomra, hamar megjött az étvágya, mikor a zsákmányát nézegette. Fölállt, mint egy acélrúgó és támadásra készült. Amint oldalvást állt, a válla közére céloztam és két golyót eresztettem neki egymásután, *pan! pan!* Egészen átlőve esett el és szívszaggatóan ordított; azután dühösen a szakadék lejtőjére hemperegve, húsz lábnyi magasságból egy szilaj patakba vetette magát.

Arabjaim a két lövés és az ordítás hallatára gyorsan hozzám szaladtak.

Annyi vére folyt el, hogy azt hitték már, vége van az oroszlánnak és a tisztás melletti csúcsra kapaszkodva, elkezdtek kiabálni: »Gyertek az öszvérekkel, gyertek!«

Amíg e derék legények már előre is a teherhordó állatokat kérték, én az oroszlán után mentem, amely rettenetes hangon felelt, mikor követ hajítottam a fák közé.

Az oroszlán ordítása oly sűrűségből hallatszott, hogy két lépésnyire se láttam ott a fák tövét.

Legényeim négy fegyveres hegyi lakossal tértek vissza, éppen mikor megtaláltam a vérnyomokat ott, ahol a sűrűségbe vonult.

Az volt szándékom, hogy csak másnap keresem meg, akár meghal addig, akár élve marad.

Erősen hittem, hogy az éjjel elpusztul sebeiben, de ha élve marad is, nagyon meggyengül a vérveszteségtől.

Eszeveszettség lett volna nekimenni ebben a sűrűségben, amelyen a legélesebb szem se láthat át, kivált hogy már sötétedett.

Mindezt elmondtam az araboknak, akik körülvettek; de hiába beszéltem.

Azt felelték, hogy az oroszlán már nem él, ők nélkülem is fölkeresik.

Hányan tűntek már föl bátraknak, mert úgy tettek, mint ez arabok; mert dacoltak az ismeretlen veszedelemmel.

Bizony ha a tisztáson velem lettek volna, mikor az oroszlán előlépett és én azt mondtam volna nekik: »Maradjatok itt, majd visszajövök egy negyedóra múlva.« Akkor azt hitték volna, hogy megbolondultam és inukszakadtából elfutottak volna, mintsem hogy nélkülem álljanak az oroszlánal szembe.

Most ők maguk akartak nekimenni.

Mikor láttam, hogy nem akarják elhinni, hogy az oroszlán él, én vezettem őket kívánságuk szerint; de megmondtam, vigyázzanak.

Rodemburgh úr kirándulásáról visszatérőben, éppen akkor érkezett hozzánk, amikor a támadáshoz készültünk.

Nagyon kértem, vonuljon vissza, mert itt emberhalál lesz; de nem tágított, mögöttem jött és nem maradt el egy pillanatra sem.

Mikor odaértünk, ahol a sűrűségbe vonult, valaki elsütötte mögöttem a puskáját.

Az oroszlán elordította magát és nekünk rohant, mindent összetörve, ami útjában állt; e zaj éppen nem volt megnyugtató.

- No, él-e még? - mondtam a körém csoportosuló araboknak. - Majd meglátjuk most, ki a legény!

Mire elhallgattam, az oroszlán dühösen kiugrott és méltóságosan megállt Amar és a vadász-kutyám közt és a mi csapatunk közt.

Abban a pillanatban, amelyben főbe akartam lőni, egyszerre nem láthattam a körülálló arabok tüzelésétől.

Csak homályosan láttam a puskaporfüstön át, hogy Amar rálőtt, az oroszlán nekiugrott, elharapta a puskát, amelyet az védelmül eléje tartott, azután őt magát kapta meg és leterítette, mintha csak egy szalmaszál lett volna.

Két ugrással az oroszlán mellett termettem, amely annyira el volt foglalva szegény legényemmel, hogy engem észre sem vett.

Fejbe nem lőhettem, mert féltettem Amart is a golyótól; szíve tájára lőttem.

Rögtön eleresztette áldozatát, de nem esett el.

A másik csövet a fejének irányoztam, de csütörtököt mondott. Az oroszlán csak annyira volt tőlem, amennyire a karabélyom ért és hevesen hánykódott halálküzdelmében.

Az arabok, bár üres volt a puskájuk, látván veszedelmes helyzetemet, mindnyájan bátran hozzámrohantak és körülfogtak.

Hamida legközelebb volt hozzám, odadoztam neki a kilőtt puskámat és kértem a töltöttet, amelyet rábíztam.

A szerencsétlen kilőtte, mikor a többiek lőttek és most fegyvertelenül álltunk szemben az oroszlánal. Rodemburgh úr néhány lépésnyire volt.

Védelmemre csak a töröm maradt, amellyel meg lehet ugyan ölni egy vaddisznót vagy egy medvét, de nem egy oroszlánt, amelyet annyi golyó le nem terített.

Szerencsére az oroszlán már nem is tudott felőlünk, kimult szemünk láttára, éppen, mikor Rodemburgh úr segítségünkre jött.

Szegény Amar még élt, de tele volt sebekkel, amelyek egytől-egyig halálosak voltak.

Rögtön gyalogszékot csináltunk ágakból és a sebesült két-három órai szenvedés után házi ápolásban részesült.

27-én elmentem az erdőbe az oroszán bőréért. Azután elbúcsúztam Amartól, akit egy arab orvosra bízam. Még aznap visszamentem az oroszánkerthez.

Mihelyt Constantine-be értem, hallottam, hogy a jó Amar meghalt.

A párdúc.

A párdúc korántsem olyan rettenetes állat, mint az oroszán; de azért a vadászása szintén veszedelmes, kivált ha meg van sebesítve. Egy algiri párdúcvadász, Bomboronnal beszéli el a következő esetet:

A következő hónapban megint panaszkodtak és megint kértek ugyanazon törzsek. A nőtényt és a kölykeket nem látták; elhagyták a vidéket. Csak a hím maradt ott és megint széttépett minden éjjel néhány áldozatot; nem maradt egy helyen negyvennyolc óránál tovább. Ha így folytatja rettenetes rablásait, koldussá teszi az egész vidéket; válogatás nélkül mindent megtámad, csak nemrég fojtott meg egy nemes tevét. Visszamentem Nabival régi gazdáimhoz, azzal a szándékkal, hogy majd elbánok vele.

Hét éjjel lestem különböző helyen, amerre járni szokott; de ha itt voltam, amonnan jelezték; ha ott voltam, megint máshonnan; nem bírtam ráakadni. A képzelhető legnagyobb óvatossággal kerestem, mindenféle csellel csalogattam; mind hiába. Már nem tudtam, mit csináljak; a türelmem is elfogyott. A hosszú átvirrasztott éjjelek egyikén szent Huberthez kétségbeesésemben a következő végzetes kéréssel fordultam, amelyet soha el nem felejték »Oh, szent Hubert! Engedd, hogy egy sebzett párdúcot vagy oroszánt vadászkesemmel támadhassak meg; az lesz a legszebb nap egész életemben!« Nagyon buzgón kértem a vadászok pártfogóját, de megvallom, nem hittem, hogy oly gyorsan megteszi a kívánságom.

Amikor a törzshöz érkeztem, már vártak az arabok; készen tartottak már egy kecskét és egy cöveket, amelyhez kötni lehessen. A tanyától körülbelül négyszáz méternyire vezettek egy nagy és mély szakadék szélére és így szóltak: »Ott benn van a párdúc; itt van egy kis bokor, ebbe kell állnod; mi leverjük a cöveket.« Csodálkoztam, hogy olyan alkalmas helyet tudtak választani, ami sokszor magamnak is bajos. A föld ott nem volt sík, hanem lejtős és meglehetősen meredekül ereszkedett a szakadékig, amelynek a szélére álltam háttal. Az arabok a lejtőn hat méterrel feljebb verték le a cöveket és gyorsan odakötözték a mekegő kecskét, azután minden jókat kívánva, elsiettek; féltek, hogy a vad nincs messze és nem akartak ők is csalétkül szolgálni.

Néhány perc mult, hogy elmentek; éppen leültem a bokorban; még vadászkesemet ki sem húztam a hüvelyéből, hogy a földön a kezem ügyében legyen; félre hajtottam a vékony ágakat, hogy szabadon mozoghassak; egyszerre váratlanul villámsebessen a kecskére ugrik a párdúc és már az áldozat halálhörgését hallottam. Én lélekzetemet is visszafojtva vártam, míg a hold rávilágít; néhány pillanat múlva odaért volna a holdvilág, amelynek sugarai már a szomszédos fa csúcsán rezegtek.

Azonban mennyire elbámultam, amikor láttam, hogy mellettem elugrik a párdúc és olyan könnyen viszi a kecskét, mint a macska az egeret! Három méternyire van tőlem és csakúgy repül; sem a fejét, sem a farkát nem láttam, csak egy eltűnő fekete alakot. Mint a villám, oly gyorsan jutott eszembe a harmincnégy átvirrasztott éjjel; elragadott a harag és elfeledve, hogy

hányszor fogadtam óvatosságot, elsütöttem a puskát, amelynek a nyilását folyvást a fekete testre irányoztam.

Huszonnégy szem öreg sörét és száztíz szem puskaapor volt egy tizenkettes töltésben. Elbukott és nekiment a kecskének rettenetes rekedt ordítással. A két első lábát zúzta szét a sörét; nem látta, honnan jött a lövés és azt hihette, hogy a kecske zúzta szét a lábát.

Ha megmozdulok, észrevesz és akkor el vagyok veszve; teljesen nyugton kellett maradnom; de meglepetéstől félvén, föl akartam egyenesedni a bokorban, hogy a másik csövet is rá-süthessem. De egy ágban megakadt a köpenyem csuklyája és a vállamra esett. Ez megint a sors gondoskodása volt, melynek életem megmentését köszönhetem. Újra le kellett ülnöm. Az ág mozgásának a halk neszére a ravasz állat meg sem moccant; a bokorra figyelt és hallgatott. Egy pillanatig se nem hallottam, se nem láttam semmit, azt hittem, megöltem. A legnagyobb óvatossággal lehajolva kiléptem a bokorból, a puskám csövét lefelé irányoztam, ujjam a második ravaszon volt. Mikor még föl sem egyenesedtem, a párduc már meglátott, összehúzódott és a hátsó lábával ellökte magát, úgyhogy három méternyire csúszott a szügyén. A fejére irányoztam a második lövést; de oly gyorsan jött nekem és olyan sötét volt, hogy nem találtam el; a golyó a földbe fúródott és a puskaapor lángja a nyakán megperzselte a szőrt.

A rettenetes állat ettől még dühösebb lett; nekem jött és fellökött, mint egy gőzkocsi. Alája kerültem, hanyattvágódtam és vállam a bokorba szorult, amelyben lesen voltam. Meg akart fojtani és a nyakamba kapkodva, leírhatatlan dühvel harapta. De szerencsére megvédett a felső kabátom gallérja, amelyet az éji hűvösség miatt türtem föl és a köpenyem csuklyája, mely valóságos vánkost képezett.

Balkezemmel védekeztem és vissza akartam lökni a párducot, a jobbkezemmel pedig rettenetesen erőlködtem, hogy kihúzhassam alólam a vadászkést. Megkapta a balkezemet és a kabát-ujjon át egészen keresztülharapta; rémítően megmarta az arcom. A felső állkapcsa egyik szemfogával fölhasította a homlokomat és átlukasztotta az orromat; a másik szemfoga a balszemem sarkába hatolt és szétzúzta a pofacsontomat. Mivel fél kézzel már nem bírtam tartani, nem ke-restem többé a késemet, hanem mind a két kezemmel megfogtam a nyakát. Akkor meg kereszt-be kapta az arcom, rettentő fogait a húsemba mártotta és megropogtatta az egész állkapcsomat. E ropogás oly fájdalmasan zúgott agyamban, hogy azt hittem, szétzúzza a fejemet egészen. Arczom a torkában volt, melyből oly forró és bűzös lehellet tört elő, hogy majd megfúltam; tartottam a nyakát, mely oly vastag volt, mint egy kalap és oly kemény, mint egy tuskó, kétség-beesetten szorítottam és elválasztottam rettenetes fejét az enyémtől. Ekkor a balkarom könyöké-be négy iszonyú lyukat harapott. Ha annyi ruha nem védte volna, eltörte volna, mint az üveget.

Még mindig hanyatt feküdtem a szakadék szélén, a lábam fönn volt, a fejem lenn volt és fölöttem tartottam a párducot, mely hátsó lábaival a lábamba kapaszkodott; rémítő ordításától az arabok és nyájaik négyszáz méternyire is reszketnek, mint a nyárfalevél.

Megint az arcomba akart harapni, de visszalöktem. Azonban ez az erőlködés nem tarthatott örökké. Amint egy pillanatra meghajoltam, az egész fejemet bekapta. Ekkor minden erőmet összeszedtem és végső erőfeszítéssel levettem magamról; fogai iszonyúan fölhasogatták az agyam, amint lesiklottak róla; pamuttal bélelt posztósipkám a szájában maradt. Olyan erővel dobtam le, hogy lehempergett a szakadék oldalán és meg sem állt egész a fenekéig. Gördülés közben rettenetesen ordított, de nem bírt megkapaszkodni, mert a két első lába szét volt zúzva. Végre megszabadultam, mondhatom, ideje is volt már. Fölálltam és négy fogamat meg egy csomó vért köptem ki, amellyel tele volt a szájam; de nem törődtem vele. Egészen elragadott a düh, kirántottam a vadászkésemet és nem tudván, hova lett az ellenfelem, mindenfelé kerestem, hogy újra kezdjem a küzdelmet (nem hittem, hogy sebeimmel még sokáig élek). Ebben a helyzetben találtak az arabok, amikor hozzám jöttek.

A krokodilus.

A krokodilus közönséges Afrika tavaiban és nagy folyamaiban. Csak Algirban és a szomszéd országokban nincsen. Mindenhol félnek tőle és méltán, mert a víz szélén, de kivált a vízben megfogja az állatokat és az embereket. Úgy látszik, elég jó szaglása van.

Livingston következőképpen beszél a Zambezi folyam krokodilusairól:

A homokzátonyon fölül két mérföldnyire egy vízilovat öltek meg, amely három óra mulva újra előkerült. A hajó farához kötötték, seregesen jöttek rá a krokodilusok; csak puska-lövésekkel lehetett őket elűzni. A golyó nem hatolt be a víziló agyvelejéig, csak belevert egy csontszilánkot és az okozta halálát. A sebből csak egy kis pára és egy kis savó¹⁸ jött ki; semmi egyéb el nem árulhatta a krokodilusoknak, hogy itt dög van; mégis azok, amelyek mögöttünk voltak, összecsdültek néhány mérföldnyiről. A szaglásuk éppen olyan tökéletes, mint a hallásuk; mind a két érzékük rendkívül finom. A hajós kalauzunk, Jumbo azt mondja, hogy a krokodilus sohase eszik friss húst, hanem mindig félreteszi, amit fog és minél bűzösebb, annál jobban szereti. A krokodilus csak kis falatokat eszik, nem könnyen tépi szét a friss húst és így inkább eszi a puhát. Úgy nyel, mint a kutya, fejét kiemelve a vízből.

Mikor már elég húsunk volt, megint tucatszámra jöttek a krokodilusok és veszekedtek a víziló otthagyt részén. Megpróbálták rájuk halászni; az egyik rögtön a csaléteknek rohant és a horgon akadt. Hat embernek kellett felhúzni; de a horog kiegyenesedett és a krokodilus eltűnt; pedig cápahorog volt. Akkor csináltak egy vashorgot; de mivel nem bírta lenyelni, meglapította az állkapcsával és vége volt a horgászásnak. Ha meggondoljuk, hogy egy-lazac milyen erőt fejt ki, elképzelhetjük, a krokodilus hogy húzza a kötelet.

Egy gyermek teteme úszott el a hajó mellett; mint egy agárkutya, olyan sebesen rohant rá egy iszonyú krokodilus és rázta, mint egy borz kutya a patkányt. Több is rohant a zsákmányra, csapkodták a vizet hatalmas farkukkal és felkavarták minden falatért. Szörnyű látvány volt. Néhány pillanat alatt felfalták.

Csakúgy hemzsegett a Siré e szörnyektől; egyszer egy homokzátonyon hatvanhetet láttunk együtt; de nem voltak oly veszedelmesek, mint némely más folyóban. Tuckey kapitány azt írja: »Annyi krokodilus van a Kongóban a zuhatagok közelében, hogy amíg az asszonyok a kobakjukat telemerik vízzel, egyikük mindig csak a csúf hüllőket úzi el; mégis gyakran meg-esik, hogy elragadják a szerencsétleneket.« Itt hosszú póznára kötik a vízmerő kobakot vagy cölöppel kerítik be azt a helyet, ahol az asszonyok vizet mernek.

Az egyik makololo emberünk alkonyatkor a folyóhoz ment; szomjas volt. Amíg tenyerével a szájába merte a vizet, amint ilyenkor szokták, egyszerre csak kidugja a fejét egy krokodilus és megkapja a kezét. Szerencsére a makololonak egy ág volt a kezeügyében és volt annyi lélek-jelenléte, hogy megkapta; derekasan rángatták egymást: az egyik vacsorát akart, a másik az életét megmenteni. Egy ideig bizonytalan volt a küzdelem eredménye; de az ember nem hagyta magát és végre a szörnyeteg eleresztette a kezét, de szörnyű fogainak mély nyoma maradt.

Minden afrikai utazó elbeszéléséből kitűnik ezeknek a rettenetes állatoknak kegyetlen falánk-sága. Baker itt a nilusi krokodilusokról beszél:

A bennszülötteknek mindennap itatóra kell hajtani a marhát; ez alattomos fenevadak pedig rendszerint vámot szednek tőlük: hol egy tehenet rabolnak, hol egy borjut, hol egy négert. Két matrózt is elkaptak.

¹⁸ Savónak nevezik azt a savószerű átlátszó folyadékot, mely az állatok testének némely üregét betölti.

Egy katonámat, aki társaival a víz szélén ment, két láb mély vízben megragadta egy krokodilus. Térden alul kapta meg a lábát, de az erősen védekezett és ujjával a krokodilus szemébe bökött; társai segítségére mentek és megmentették a bizonyos haláltól; de a csontja annyira meg volt zúzva, hogy le kellett vágni a lábát.

Hasonló módon járt az egyik matrózom. Néhány társával futókalevelet¹⁹ szedett, amely éppen olyan jó főzeléknek, mint a paraj. Ez a növény a parti iszapban gyökerezik, lombja pedig a víz fölé hajlik; igen szép skarlát-vörös virágai vannak.

Amint a matróz a víz fölé hajolt néhány lebegő levélért, egy krokodilus megragadta a könyökét. Jajveszéklésére odafutottak a társai, megfogták a derekát és erősen tartották. A fenevad vért ízlelve, nem akarta elveszteni zsákmányát, úgy rángatta, hogy letépte az alkarját és eltünt vele. A szerencsétlent az ijedségtől félholtan hozták a tanyára; a széttépett ízületen fölül le kellett vágni a karját.

Máskor meg nem jött vissza egy asszony, aki öblögetni ment a vízre. A víz sekély volt, bele nem veszhett, hanem nyilván krokodilus ragadta el.

A következő napokon agyonlőttem néhányat e szörnyű állatok közül. Egyet a tanyára vitettem és megmértem; négy méter volt az orra hegyétől a farka végéig.

A gyomrában körülbelül öt font kavics volt; ha a homokzátonyra került húst megette, vele együtt felfalta a rátapadó kavicsot is. A kavics közt szőrös kinézésű ragadós zöld anyag volt és abban egy szándékos gyilkosság bizonyítékai. Egy nyaklánc és két karperec, amilyent a fiatal néger asszonyok hordanak. Munkája közben lepte meg a mosóasszonyunkat és felfalta.

Gyakran akadtam hat méternél hosszabb krokodilusokra és bizonyosan vannak hét méternél hosszabbak is; de a kisebbek éppen olyan veszedelmesek; egy kis krokodilus is könnyen elúszik egy emberrel.

A krokodilus nem falja fel mindjárt a zsákmányát; elviszi kedves éléskamrájába, amely rendszeren egy mély gödör; ott nagyon kényelmesen széttépheti a fogával, körmével és kedvére lakmározhatik.

A kígyók.

Afrikában igen sok a kígyó, mint mindenütt a forró égöv alatt. Az óriáskígyók rendkívül nagyok, de nem mérgesek. Néhol különös tiszteletben részesülnek.

Dahomeyban istenekül imádják a kígyókat, saját papjaik és templomaik vannak, mint egy francia utazó²⁰ következő leírásából látható:

Elmentem megnézni a várost. Mindenekelőtt a bálványkígyók templomához mentem, amely az erősség közelében kissé elszigetelt helyen nagyszerű facsoport alatt van.

Ez a különös épület tíz-tizenkét méter átmérőjű és hét-nyolc méter magas kerek, kupolás terem. Vályogból van a fala, mint a többi házaké; egymással szemben két ajtaja van, melyen át szabadon mászhatnak ki és be e hely istenei. A boltozat sövényből van és száraz füvekkel van fedve; belül számtalan kígyó béleli ki, amelyeket kényelmesen nézhettem. Elképzelheti az

¹⁹ *Futóka* egy indás fölfutónövény.

²⁰ Répin.

olvasó, hogy csupa ártatlan fajta volt; nem volt egynek sem csatornás foga,²¹ amely a mérges kígyókat jellemzi. Különféle nagyságúak voltak egy méterestől egész három méteresig; a testük hengeres, orsóforma, azaz a közepén kissé vastagabb, de észre nem vehető, hogy hol kezdődik a farkuk, amely az egész állatnak csaknem a harmadrészét teszi. A fejük széles, lapos és háromszögletes kerek sarkokkal; a nyakuk kissé vékonyabb a testüknél. Világos sárgától zöldes sárgáig változik a színük, talán aszerint, amilyen idősek.

Ottlétemkor a teremben több lehetett száznál. Némelyek leereszkedtek vagy fölkúsztak a fatörzsekre csavarodva, amelyek erre a célra voltak a fal mellé állítva; mások a farkukkal kapaszkodva kényelmesen himbálóztak a fejem fölött, öltögették villás nyelvüket és rám néztek pislogó szemükkel. Mások összecsavarodva heverték a füves tetőn, nyilván a jámbor hívek ajándékait emésztették. Bármily különös lebilincselő és veszélytelen volt a látvány, még se éreztem magam jól e nyálkás istenségek között és amikor kimentem a templomból, szinte megkönnyebbülve lélekzettem föl, mintha valami rossz álomból ébredtem volna.

A város utcáiban gyakran látni ez állatokat kényelmesen sétálni. Ha egy néger találkozik egy kígyóval, a legnagyobb tisztelettel térden csúszik hozzája, nagy óvatosan az ölébe veszi és bocsánatot kér, hogy oly bátor és visszaviszi a templomba, mert fél, netán valami kellemetlenség érne. Jaj annak az idegennek, aki tudatlanul vagy esztelenül bánt egy kígyót. E vétkeért az életével lakolna. Elbeszéltek, hogy néhány év előtt egy követ, aki csak nemrég szállt ki a hajóból, az erősség udvarán rálőtt ez állatok egyikére, mert közönséges kígyónak tartotta. Ha ez a város valamely utcáján történt volna, valószínűleg véres bosszút állt volna a vakbuzgó nép, amely nem nyugszik ilyesmibe oly könnyen bele, mint a papjaik lelkiismerete.

Ezek a papok a kígyók templomához közel a város egyik legnagyobb házában laknak és kényelmesen élnek a hívek ajándékaiból és saját szerzeményükből, amit orvoslásért, kuruzslásért kapnak. Nagy hatalmuk van, bár titkos, mert úgy viselkednek, mintha nem törődnének országos ügyekkel. Nem láttuk őket sem a király tanácsában, sem a wydahi alkirályében. Úgy látszik, hogy magános, titkos életmódjukat szinte törvénné tették. Mégis szerettem volna velük érintkezni, annyival inkább, mert dicsérték nekem azokat a különféle orvosságokat, amelyek titkát csak ők ismerik; van szerük a guineai féreg²² ellen és a mérges kígyók marása ellen is. Azonkívül némely füvek levéből erős mérgeket készítenek.

Habár nem sok hitelt adtam ennek a beszédnek, mégis szerettem volna látni, igaz-e; azonban, noha nagy ajándékokat és becses orvosságokat adtam nekik, nemcsak hogy semmit sem adtak, hanem még nem is beszélhettem velük.

²¹ *Csatornás foguk* van a mérges kígyóknak; vagy nyílt csatorna van a foguk hosszában vagy a foguk belsejében zárt cső. Azon át eresztik ki a mérget.

²² *Guineai féreg* egy hosszú féreg, amely a bőr alatt fejlődik és fájdalmas daganatot okoz.